

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Krajní pravice v zemích Visegrádské čtyřky

Václav Procházka

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Diplomová práce

Krajní pravice v zemích Visegrádské čtyřky

Václav Procházka

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Ladislav Cabada, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že práci jsem zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Rád bych poděkoval vedoucímu práce doc. PhDr. Ladislavu Cabadovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a čas, který mé práci věnoval.

OBSAH

1.	Úvod	9
2.	Vymezení pojmů extremismus a radikalismus	14
2.1.	Extremismus.....	14
2.2.	Radikalismus	16
3.	Krajní pravice	18
3.1.	Neofašismus	19
3.2.	Neonacismus	21
3.3.	Ultrapravicový populismus	23
4.	Koncept stranických rodin	25
4.1.	Krajně pravicová stranická rodina.....	28
5.	Specifika krajní pravice ve středovýchodní Evropě	31
6.	Krajní pravice v zemích Visegrádské čtyřky	32
7.	Česká republika	33
7.1.	Krajní pravice v České republice.....	33
7.2.	Dělnická strana sociální spravedlnosti (DSSS)	34
7.2.1.	Programatika DSSS	36
7.3.	Další krajně pravicové subjekty.....	40
7.3.1.	Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (SPR-RSČ).....	40
7.3.2.	Národní strana (NS).....	41
7.3.3.	Pravá alternativa (PA).....	42
8.	Slovenská republika	43
8.1.	Krajní pravice na Slovensku	43

8.2. Slovenská národná strana (SNS)	44
8.2.1. Programatika SNS.....	47
8.3. Další krajně pravicové subjekty.....	50
8.3.1. Slovenská pospolitost – Národná strana (SP-NS).....	50
8.3.2. Slovenská národná jednota (SNJ).....	50
8.3.3. Pravá slovenská národná strana (PSNS).....	51
9. Polská republika.....	52
9.1. Krajní pravice v Polsku	52
9.2. Liga polských rodin (LPR)	53
9.2.1. Programatika LPR	55
9.3. Další krajně pravicové subjekty.....	58
9.3.1. Konfederace nezávislého Polska (KPN)	58
9.3.2. Polská národná strana (PPN).....	58
9.3.3. Národná obrození Polska (NOP).....	59
10. Maďarská republika	60
10.1. Krajní pravice v Maďarsku	60
10.2. Hnutí za lepší Maďarsko (Jobbik)	61
10.2.1. Programatika Jobbik.....	63
10.3. Další krajně pravicové subjekty.....	66
10.3.1. Strana maďarské pravdy a života (MIÉP)	66
10.3.2. Maďarská národná fronta (MNF).....	67
10.3.3. Strana maďarských zájmů (MEP)	67
11. Komparace programatik krajně pravicových stran	68
11.1. Dělnická strana sociální spravedlnosti	68
11.2. Slovenská národná strana.....	69
11.3. Liga polských rodin	70

11.4. Hnutí za lepší Maďarsko	71
12. Společné programové prvky	72
13. Závěr	74
14. Resume.....	79
15. Literatura.....	81
16. Internetové zdroje	88

Seznam zkratek

DM	Dělnická mládež
DS	Dělnická strana
DSSS	Dělnická strana sociální spravedlnosti
FN	Národní Fronta
FPÖ	Strana svobodných
HZDS	Hnutí za demokratické Slovensko
Jobbik	Hnutí za lepší Maďarsko
KPN	Konfederace nezávislého Polska
LPR	Liga polských rodin
ĽS – HZDS	Lidová strana – Hnutí za demokratické Slovensko
MDF	Maďarské demokratické fórum
MEP	Strana maďarských zájmů
MIÉP	Strana maďarské pravdy a života
MNF	Maďarská národní fronta
NOP	Národní obrození Polska
NS	Národní strana
NSS	Nové svobodné Slovensko
PA	Pravá alternativa
PPN	Polská národní strana
PSNS	Pravá slovenská národní strana
SLS	Slovenská lidová strana
SNJ	Slovenská národní jednota
SNS	Slovenská národní strana
SP	Slovenská pospolitost
SP-NS	Slovenská pospolitost – Národní strana
SPR-RSČ	Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa

1. Úvod

Ačkoliv se politická věda věnuje tématu krajně pravicových stran již mnoho let, jedná se o stále aktuální téma, v rámci něhož můžeme analyzovat například měnící se podporu stran či jejich samotný vývoj. Ostatně působení krajně pravicových subjektů můžeme v současné době vidět prakticky po celé Evropě, přičemž nejčastěji o nich mluvíme v souvislosti s odporem k přistěhovalcům, homosexuálům, etnickým menšinám či Evropské unii. Stejně jako výčet reflektovaných témat je široké také samotné spektrum krajně pravicových subjektů. Můžeme tak hovořit o pravicových extrémistech, ultranacionalistických populistech či rasistických radikálech. Každý tento směr zahrnuje mnoho politických stran a hnutí.

Výzkum krajně pravicových stran probíhá v západní Evropě kontinuálně od konce druhé světové války, avšak řada významných teorií vzniká až v posledních desítkách let. To může být způsobeno také nižší aktivitou krajně pravicových subjektů po pádu nacistického režimu v Německu, respektive fašistického v Itálii, a současným vzepětím některých západoevropských subjektů působících na krajní pravici. Ve střední a východní Evropě byl výzkum těchto stran, stejně jako jejich samotná aktivita, spojen až s pádem komunistických režimů, což spatřuji jako jeden z důvodů, proč v současné době nalezneme koncepty krajně pravicových stran formované převážně na základě západních vzorů.

V teoretické části práce představím koncept Case Muddeho, nizozemského politologa, který se dlouhodobě zabývá krajní pravici a je autorem teorie zkoumající západoevropské krajně pravicové subjekty. Jedním z výsledků jeho práce bylo definování základních prvků, které mají všechny krajně pravicové strany společné. Přestože Mudde nejprve definoval sedm prvků, o několik let později ve své práci zrevidoval tento počet na čtyři hlavní body. Jedná se o nacionalismus, xenofobii, program šovinistického sociálního zabezpečení a víru v zákon a pořádek (Mudde 2007: 21). Tyto prvky jsou tedy základním ideologickým východiskem programatiky a projevů krajně pravicových stran a zejména na ně se bude má práce v analýze programů stran zaměřovat.

Přestože Mudde vytvořil svou teorii na základě zkoumání německých, nizozemských a belgických stran, lze prý předpokládat, že obdobné ideologické prvky nalezneme i u stran ve střední či východní Evropě. Právě potvrzení či naopak vyvrácení tohoto předpokladu bude jedním z nejdůležitějších cílů mé práce, přičemž bude nutné Muddeho teorii v prostoru středovýchodní Evropy podrobit analýze a následně ji aplikovat při komparaci programatiky analyzovaných subjektů.

Kromě představení konceptu krajní pravice bych se rád v teoretické části zmínil o dalších tématech, jež se pojí s tématem práce a zároveň jsou stále předmětem mnoha výzkumů. Jedním z nich je problematika konceptu stranických rodin, kterou bych rád představil na práci Klause von Beymeho, jenž v této oblasti patří mezi přední teoretiky. Beymeho koncept „duchovních rodin“ představuje devět skupin subjektů, které určil na základě analýzy politických stran v západní Evropě. Tento koncept byl později mnoha jinými teoretiky, i samotným Beymem, aplikován na prostor středovýchodní Evropy, což přineslo řadu otázek, zda není nutné pro tuto oblast vytvořit koncept zcela nový. Ve své práci tedy také představím práci Paula G. Lewise, kterou považuji za klasickou ukázkou navázání na Beymeho koncept a jeho přenesení do prostoru středovýchodní Evropy. V rámci komplexnosti práce samozřejmě představím i nejvýznamnější kritiky tohoto „šroubování“ západních konceptů do odlišného prostoru.

V neposlední řadě bude teoretická část obsahovat také debatu o pojmu krajní pravice jako o zastřešujícím pojmu pro projevy extremismu, radikalismu či pravicového populismu. Všechny tyto pojmy se pokusím definovat a dále představím rozdíly v pojmech extremismus a radikalismus, jelikož velká řada autorů s nimi pracuje minimálně neobratně a často jsou všechny projevy krajní pravice řazeny do jedné skupiny neofašistických stran či hnutí (Charvát 2007: 74).

Ve druhé, empirické části práce, se již zaměřím na jednotlivé země Visegrádské skupiny, v rámci nichž představím tamní krajně pravicové subjekty a obecnou podobu krajně pravicové scény. Pro bližší komparaci programatik jednotlivých stran, pak vyberu vždy jednu stranu z každého státu, kterou lze označit za subjekt krajní pravice nebo alespoň za stranu, jež má určité rysy typické pro tuto sféru. Pro získání více

informací o možném výběru stran, mi vedle samotného programu, poslouží také práce českých politologů Víta Hlouška a Lubomíra Kopečka – *Politické strany. Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě* (2010). Jako hlavní kritérium pro výběr stran ke komparaci mi však poslouží volební výsledky, kterých krajně pravicové strany dosáhly ve třech posledních po sobě jdoucích volbách. Toto období lze ohraničit rokem 2002, kdy se konaly parlamentní volby v České republice a v Maďarsku, a rokem 2012, kdy proběhly dosud poslední volby na Slovensku. Největší volební úspěch v těchto letech ze skupiny krajně pravicových stran zaznamenala Dělnická strana sociální spravedlnosti (DSSS)¹, Slovenská národní strana (SNS), Liga polských rodin (LPR) a Hnutí za lepší Maďarsko (Jobbik).

Ve stranickém systému České republiky můžeme v současnosti za hlavního zástupce krajní pravice označit právě Dělnickou stranu sociální spravedlnosti, která, třebaže dosud v žádných volbách nezískala parlamentní zastoupení, neustále vykazuje aktivitu a její představitelé kandidují ve volbách. Z historického hlediska pak mezi úspěšnější strany určitě můžeme počítat Sdružení pro republiku – Republikánskou stranu Československa, jež měla v průběhu 90. let zastoupení v Poslanecké sněmovně ČR, nicméně v současné době je tato strana zcela marginální a neprovozuje ani oficiální internetové stránky. V rámci slovenské krajní pravice se nejčastěji hovoří o Slovenské národní straně, která, přestože ztratila při předčasných volbách v roce 2012 parlamentní účast, stále patří mezi aktivní subjekty krajní pravice na Slovensku. Důležitý je také fakt, že byla několikrát členem vládní koalice. V polském stranickém systému je dlouhodobě za krajně pravicovou označována Liga polských rodin, která měla parlamentní i vládní zastoupení (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 78). Je třeba dodat, že v současné době je tato strana v krizi a její další činnost či volební úspěchy lze jen těžko předvídat, nicméně pro potřeby této práce se mi i vzhledem k vládní účasti jeví jako vhodný subjekt z polského prostředí, který bude možné využít ke komparaci programatiky. Maďarská krajní pravice byla dříve reprezentována zejména Stranou maďarské spravedlnosti a života (MIÉP), která je ale od voleb v roce 2002 mimo

¹ Dělnickou stranu sociální spravedlnosti beru jako pokračovatelku Dělnické strany, která byla v roce 2010 soudně zrušena. Reálně však většina členů pouze přešla do DSSS, kde s obměněným programem strana pokračuje dál. Právě Dělnická strana kandidovala ve volbách v roce 2002 v rámci subjektu Právo a Spravedlnost. Volební výsledky DSSS v historii dostupné na: <http://www.dsss.cz/volebni-vysledky>, 9.1.2013.

parlament. Mnohem úspěšnější je však krajně pravicové Hnutí za lepší Maďarsko, která má nyní parlamentní zastoupení a v minulosti právě s MIÉP spolupracovala (Hloušek – Kopeček 2010: 220-233).

U analyzovaných stran se pokusím pomocí komparace jejich volebních programů doložit platnost konceptu Case Muddeho na politické strany středovýchodní Evropy, dále se zaměřím na vývoj krajní pravice od pádu komunistických režimů, vliv na podobu současných stranických a politických systémů. V rámci komparace pak poukážu na základní společné či naopak odlišné prvky těchto stran. V neposlední řadě také představím určité projevy krajně pravicového chování ve společnostech analyzovaných zemí a pokusím se analyzovat, jaký podíl či vliv měly krajně pravicové subjekty v tomto jednání, nebo jak na něj alespoň reagovaly. K tomu mi poslouží zejména jednotlivá prohlášení stran, stranické tiskoviny nebo vystoupení lídrů analyzovaných subjektů.

Tato práce si tedy klade za cíl zodpovědět následující výzkumné otázky:

- Lze na krajně pravicové strany v prostoru Visegrádské skupiny aplikovat západoevropský koncept, který vytvořil Cas Mudde?
- Jak se v analyzovaných státech vyvíjejí krajně pravicové subjekty a jaká témata prosazují?
- Jaké odlišné či naopak shodné prvky můžeme u jednotlivých krajně pravicových stran pozorovat?

Základní metodou pro zodpovězení výše zmíněných otázek bude komparace programů jednotlivých stran, ke které bude samozřejmě nutné využít teoretické práce Case Muddeho, jež mi pomohou k lepší analýze jednotlivých programatik. Dále provedu analýzu historického vývoje krajně pravicových subjektů v zemích Visegrádské skupiny, analýzu volebních výsledků těchto subjektů a představím aktuální společenské problémy v analyzovaných zemích, jež můžeme spojovat s projevy extremismu či radikalismu.

Vzhledem k tématu práce bude nutné využívat tištěné i internetové zdroje. Mezi internetové zdroje lze zařadit volební programy politických stran, jejich stanovy či jiné stranické články, komentáře a rozhovory, které můžeme nalézt na oficiálních internetových stránkách jednotlivých stran. Internetové zdroje budu využívat rovněž pro analýzu volebních výsledků subjektů, kdy budu vycházet z oficiálních volebních portálů. Tištěné zdroje využiji jak pro teoretický úvod, tak pro představení jednotlivých stranických a politických systémů a konkrétních stran. Mezi nejdůležitější publikace bych vedle knih Case Muddeho *The ideology of the extreme right* a *Populist radical right parties in Europe*, zařadil například práce Klause von Beymeho *Political Parties in Western Democracies* a *Systemwechsel in Osteuropa* či práci Sabriny Ramet a kolektivu s názvem *The Radical Right in Central and Eastern Europe since 1989*. Z českých knih zabývajících se krajní pravíci budu využívat práci Jana Charváta *Současný politický extremismus a radikalismus*, dílo jednoho z předních českých odborníků na extremismus Miroslava Mareše s názvem *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Či publikaci českých politologů Petra Kupky, Martina Laryše a Josefa Smolíka s názvem *Krajní pravice ve střední a východní Evropě*. Dále budu čerpat z odborných článků, za které bych zde rád jmenoval například článek Lubomíra Kopečka s názvem *The Far Right in Europe* nebo článek Case Muddeho *Radical Right Parties in Europe: What, Who, Why?*. Řadu vhodných odborných článků lze nalézt na recenzovaném odborném on-line časopisu REXTER, z něhož budu také čerpat.

2. Vymezení pojmů extremismus a radikalismus

V současné politické vědě, stejně tak jako v mediálním a společenském diskursu, se extremismus i radikalismus často setkává se špatnou či minimálně nesnadnou interpretací. K tomu přispívá také fakt, že neexistuje žádná univerzálně platná definice těchto pojmů. Ze všeho nejdříve se tedy pokusím vymezit tyto dva termíny a ukázat jejich užití v praxi. K tomu mi pomůže také lingvistická analýza pojmů, kterou můžeme dle mého názoru ukázat na základní rozdíly v chápání extremismus a radikalismu.

2.1. Extremismus

Význam slova extremismus můžeme z latiny přeložit jako nejvzdálenější nebo nejkrajnější, což je zároveň pozice, již extremistické strany zaujímají na pomyslné stranické přímce, tedy co nejdále od jejího středu. Při definování tohoto termínu se nejčastěji můžeme setkat s chápáním extremismu jako s ideologickou či aktivní snahou, jež směřuje proti stávajícímu politickému systému za účelem jeho likvidace a následným nahrazením svou vlastní alternativou. Ta je v současných demokratických systémech považována za nedemokratickou či diktátorskou se snahou porušovat soubor lidských práv (Charvát 2007: 9-10). V současné době nicméně často dochází ke snaze pod pojem extremismus zařadit prakticky cokoli, co nějak vybočuje ze zaběhnutého společenského souboru hodnot a idejí. To je umožněno právě nedokonalou shodou nad tím, co je ve skutečnosti extremismus.

Na to poukazuje například Ronald Wintrobe, který tvrdí, že extremismus jako ideologie, jež chce nahradit stávající režim vlastní alternativou, je dnes hlavní nikoliv však jedinou definicí. Wintrobe si všímá toho, že pod extremismus se často řadí také praktiky či metody využívané lidmi, které bychom mezi extremisty dle výše uvedené definici možná ani nezařadili. Jako extremistu dnes může být označen prakticky každý, kdo jde v nějaké záležitosti mimo hlavní proud. Stejně tak ovšem i člověk, který k dosažení svých cílů používá extremistické metody jako je násilí nebo terorismus. Wintrobe se nicméně domnívá, že můžeme identifikovat některé společné rysy,

když hovoří především o netolerantním jednání, tendenci k tuhosti a nesnášenlivosti či oblibě v násilí (Wintrobe 2006: 6).

Pro lepší rozlišení pojetí extremismu můžeme využít například typologii Štefana Danicse, který ve své práci *Extremismus* rozděluje význam tohoto termínu na *akademický pojem, bojový pojem a sběrný či úřední pojem* (Danics 2003: 11-15). Akademický pojem je užíván v rámci společenských věd, nejčastěji v oblasti politologie, která „*vnímá extrém jako krajní odchylku od zavedených společensko-politických norem*“ (Danics 2003: 11). Danics se dále shoduje s Charvátem v tom, že v současné době je extremismus chápán jako antidemokratická alternativa, která chce změnit stávající zavedený politický systém a to jak legálními tak nelegálními prostředky včetně násilí. Nutno ovšem dodat, že se jedná o pojem dynamický. Například v současné době můžeme za extremistu označit zastánce nacistických či fašistických idejí, nicméně v době absolutistických monarchií bychom takto označovali zastánce liberální demokracie (Charvát 2007: 10).

Extremismus jako bojový pojem se využívá zejména v oblasti reálné politiky a masmédií a právě toto pojetí nejvíce vede k nejednoznačným v chápání náplně termínu extremismus. Často je totiž využíván k diskreditaci protivníka či k mocensko-politickým bojům a je zde využívána velká míra subjektivismu a negativismu. V mediální sféře pak dochází k úsilí po atraktivnosti na úkor objektivitu, což s sebou nese další deformaci pojmu a jeho využívání pro negativní nálepkování (Danics 2003: 12-13).

Sběrný, či úřední pojem je kategorie, jež chápe extremismus jako souhrnný název pro všechno, co můžeme označit za směřující vůči ústavnímu pořádku a legálnímu nastavení státu. To nám extremismus značně rozšiřuje, jelikož sem můžeme zařadit například krajní ekologická hnutí, náboženské sekty či hooligans (Danics 2003: 13). Jak už název této kategorie napovídá, jedná se o pojetí, jež využívají státní správy a na základě něj následně tvoří své protiextremistické zprávy a bezpečnostní politiky. Proto můžeme u jednotlivých států Evropské unie nalézt rozdíly v pojetí extremismu a s ním spojených hrozeb. Pro obsah této práce pro mě bude nejdůležitější první a třetí pojetí extremismu dle Danicovy typologie.

Extremismus se v současné době projevuje nejvíce systematickou a organizovanou aktivitou, jež je verbální, grafická nebo fyzická. Extremistické aktivity mají nejčastěji formu narušování veřejného pořádku, napadení osob, propagace idejí, jež je v rozporu se základy právního řádu, či poškozováním cizího majetku (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 16).

2.2. Radikalismus

Termín radikalismus pochází z latinského slova *radix*, které lze přeložit jako kořen. Radikální myšlení jde tedy k samotným kořenům věci, nicméně aplikace těchto myšlenek by nevedla k zániku stávajícího systému, ale pouze k jeho rozsáhlým změnám. Jde tedy spíše o zásadní reformu současného politického řádu. Tato dělící linie od extremismu je velmi tenká, a proto může snadno dojít k záměně obou pojmů (Charvát 2007: 9-13).

S příkladem dalšího oddělení extremismu od radikalismu přichází také Danics, když využívá případu chápání extrémní a radikální opozice. Zatímco extrémní opozice je ze své podstaty antisystémová a využívá legální i nelegální prostředky ke zničení stávajícího systému, radikální opozice usiluje o změnu vlády v rámci daného politického systému. Za tímto účelem pak využívá legální prostředky, které však často mohou být chápány jako samý okraj legislativního rámce (Danics 2003: 16). Také Amir Abedi ve své knize *Anti-Political Establishment Parties* přichází s tezí, že extremismus a radikalismus lze odlišit pomocí opozičního směřování takto ideologicky chápaných subjektů. Zatímco extremistické strany můžeme označit za antisystémovou či antidemokratickou opozici, radikální strany lze označit za opozici protivládní. Zde je ovšem potřeba doplnit, jak se taková opozice liší od neradikální protivládní opozice. Jak uvádějí němečtí politologové Lepszy a Veen, radikální opozice se pozná nejen podle pohybování se na samém okraji ústavního rámce, ale také radikálním postojem vůči ostatním subjektům stranického systému a demokracii. Dále je definuje negativní postoj vůči všemu cizímu či autoritářské tendence (Lepszy – Venn, cit. dle Mareš 2003: 34-35). Abedi si ovšem sám uvědomuje fakt, že ačkoliv lze takto strany vcelku jednoduše rozlišit, skutečná náplň strany může být mnohdy skryta. Proto je potřeba

nesledovat pouze faktor opozičního chování, jelikož například antidemokratické snahy lze snadno zahalit do protivládní rétoriky (Abedi 2004: 3-10).

Jinou možnost odlišení radikální pravice od té extrémní zmiňuje Cas Mudde, který si všímá toho, že současné radikální subjekty je možné chápat jako demokratické v tom smyslu, že akceptují suverenitu lidu a vládu většiny. V naprosté většině případů mají sklon k přijetí pravidel parlamentní demokracie, ačkoliv se jasně vyslovují pro posílení moci výkonné na úkor „mnohdy bezzubé“ legislativy. Naopak největší rozpor s liberální demokracií je možné spatřovat v pojetí ústavně zakotvené ochrany menšin a to ať etnických, politických nebo náboženských (Mudde 2011b).

Radikalismus je možné chápat také jako abstraktní prostor, v rámci něhož jsou díky výrazné nespokojenosti určité skupiny s pluralitním uspořádáním a mírou zabezpečení práv, svobod nebo povinností pro jednotlivé části společnosti zastávány takové názory, jež výrazně kritizují současné nastavení systému a požadují jeho důslednou revizi (Mareš 2003: 34).

Z výše uvedeného se nabízí možné zařazení radikalismu mezi demokratický střed a absolutní kraj, kde má své místo extremismus ať pravicový či levicový. Toto znázornění využívá ve své práci i Miroslav Mareš, který pak hromadně krajní pravicový radikalismus a extremismus označuje termínem *Ultrapravice* (Mareš 2003: 33). Vzhledem k obtížím v dělící linii mezi extremismem a radikalismem se ve své práci přidržím označení krajní pravice, jež stejně jako Marešovo termín *ultrapravice* můžeme chápat jako zastřešující označení pro oba tyto ideologické směry. S tím souhlasí také autoři Kupka, Laryš a Smolík, kteří argumentují tím, že řada organizací se může navenek chovat radikálně, nicméně jejich komunikace a chování uvnitř může být extremistické povahy (Kupka – Laryš – Smolík: 2009: 18).

3. Krajní pravice

V této kapitole se pokusím o definice ideologických směrů v rámci krajní pravice, přičemž se zaměřím zejména na tři, dle mého soudu stěžejní směry, jež dominují na současné krajně pravicové scéně. Jedná se o neofašismus, neonacismus a v neposlední řadě i ultrapravicový populismus. Ještě předtím, než přistoupím k analýze jednotlivých směrů, ovšem považuji za důležité uvést současnou krajní pravici v obecné rovině.

Krajní pravice prožila svůj největší rozkvět v období před druhou světovou válkou, kdy fašistická a nacistická ideologie udávaly směr řady zemí západní Evropy až do konce války. Následně byly v řadě států zakázány a i tam, kde jejich zákaz nepřišel, byl význam krajně pravicových stran marginální. V současné době můžeme spatřovat opětovný nárůst hlášení se k fašismu či nacismu, pro které se dnes užívá název neofašismus, respektive neonacismus. V posledních několika letech se navíc začíná na krajní pravici etablovat také ultrapravicový populismus, který dosahuje největších úspěchů ze směrů krajní pravice a využívá zejména antiimigrantskou a homofobní rétoriku (Charvát 2007: 70-71).

Důležitou otázkou ale zůstává, co zavdalo příčinu pro opětovný vzrůst krajně pravicových ideologií. K zodpovězení této otázky můžeme využít tezi Piera Ignaziho, jež hovoří o tzv. *tiché revoluci*. Pro Ignaziho je vzestup krajní pravice sociální reakcí na probíhající změny globalizující se ekonomiky. Ta přináší nároky na mnohem mobilnější a flexibilnější pracovní sílu, což může vést v určité skupině společnosti k nesnadnému přizpůsobení se na nové požadavky. Tyto skupiny společnosti se následně dostávají do postavení sociálně marginalizovaných jedinců, kteří bojují s dlouhodobou nezaměstnaností, frustrací a deprivací, jež vede až k touze po obnovení dřívějšího stavu. Ten se vyznačuje tradičními vazbami, pořádkem a harmonií. Právě tyto atributy přináší krajně pravicové strany svým voličům, přičemž využívají také charismatické autority svého vůdce, jednoduchých a rázných řešení a v neposlední řadě slibují překonání atomizované společnosti. Kromě ekonomické globalizace se za posílením krajní pravice skrývá také zesílení migrace přistěhovalců ze třetího světa do západní

Evropy, který je ze strany krajně pravicových stran doprovázen xenofobií a rasismem (Ignazi, cit. dle Hloušek – Kopeček 2010: 210-211).

Přestože Ignaziho přístup není jediný možný pro zodpovězení opětovného vzestupu krajní pravice, jedná se o teorii často využívanou a citovanou. Pro úplnost je ovšem třeba doplnit, že existuje řada studií, které Ignaziho přístup vyvrací. O tomto faktu se zmiňuje například Cas Mudde ve své knize *Populist Radical Right Parties in Europe*. Mudde uvádí, že vztah mezi socio-ekonomicky marginalizovanými jedinci a voliči krajní pravice nelze vždy přesně doložit. Existuje řada empirických studií, zejména mimoúrovňových, které dokládají, že voliči krajní pravice se nezaměřují pouze na ekonomická témata a zároveň krajně pravicové strany nestaví ekonomiku na úroveň hlavních bodů svých programů (Mudde 2007: 223-224).

3.1. Neofašismus

Neofašismus je termín, jenž se pojí se vznikem fašistických skupin po druhé světové válce. Nicméně i u tohoto pojmu narážíme na nejednoznačné vymezení a užívání. To se týká i řady politologických prací (srovnej Gregor 2006; Laqueur 1996), kdy jsou v některých případech všechny současné krajně pravicové strany a skupiny řazeny pod neofašismus. K tomu přispívá i fakt, že řada aktérů krajní pravice neuznává jakékoliv rozdělení mezi pojmy neofašismus, neonacismus a ultrapravicový populismus a podílí se na aktivitách napříč těmito směry. Přesto z řad relevantních krajně pravicových aktérů můžeme vidět snahu vymezit se od ostatních směrů a být označován přesně dle ideologie, kterou zastávají (Charvát 2007: 74). To spolu s odlišováním termínů v některých jiných politologických publikacích (srovnej Hainsworth 2008; Charvát 2007), považuji za dostatečné důvody, proč budu v rámci své diplomové práce jednotlivé směry odlišovat.

Z hlediska ideologie navazuje neofašismus na v současné době akceptovatelné prvky fašistické ideologie jako je nacionalismus, šovinismus, víru v silný stát či antikomunismus (Laqueur 1996: 93). Právě komunismus je z řad neofašistů považován za vůbec nejhorší a nejnebezpečnější politický režim, před kterým je třeba národ bránit a to v případě nutnosti i za užití násilí. Od předválečného fašismu tak odlišuje

neofašismus zejména nezmiňování totalitní povahy této ideologie a zároveň také vyhýbání se propagace násilí. Dřívější zdůrazňování antidemokratismu jako jednoho z pilířů klasického fašismu je v rámci neofašismu nahrazeno zejména kritikou parlamentního systému a poukazováním na korupční prostředí v demokratické politice (Charvát 2007: 75-76). Andrew Heywood ve svém díle dokonce označuje neofašistické strany pojmem „*demokratický fašismus*“ (Heywood 2008: 243), jelikož hlavní rozdíl mezi fašismem a neofašismem vidí v adaptaci neofašistických skupin na demokratické prostředí. Základním stavebním kamenem neofašistické ideologie je pak již zmíněný nacionalismus, který má v tomto případě exkluzivní charakter. Neofašisté tedy chtějí silný, soběstačný národ, z čehož pramení jejich kritika migrace či nadnárodních organizací a korporací. Antisemitismus, který byl dalším stěžejním prvkem fašismu, je v neofašismu nahrazen antisionismem², leč v praxi se u většiny neofašistických skupin antisemitismus vyskytuje a pouze není otevřeně hlásán (Charvát 2007: 75).

V současné době je těžké mluvit o relevantní neofašistické straně v rámci celé Evropy, jelikož řada těchto politických subjektů záměrně tihne směrem k populistické či nacionálně zaměřené krajní pravici, o čemž se zmíním v dalších kapitolách. Kevin Passmore však hovoří o tom, že ačkoliv populistické strany oficiálně nezastávají neofašistickou ideologii, mají s ní mnoho společných témat. Na závěr pak dodává, že vnitrostátní pravicový populismus není o nic méně nebezpečný než fašismus. Tento směr pouze dokázal vhodně využít zejména rasistického potenciálu demokracie (Passmore 2002: 106-107). Nicméně klasickým příkladem neofašistického uskupení byla italská strana Movimento Sociale Italiano (MSI), jež působila v italském politickém systému od konce druhé světové války až do roku 1995, kdy byla rozpuštěna a její členové přešli do Alleanza Nazionale, která se však od neofašistické ideologie oficiálně distancovala (Passmore 2002: 97-98). Dalším příkladem³ může být španělská Falanga či

² Antisionismus je kritika politiky státu Izrael, která není, na rozdíl od antisemitismu, pokládána za nezákonnou (Charvát 2007: 75).

³ Autoři, kteří přesně nerozlišují politické strany krajní pravice a řadí všechny do kategorie neofašistických stran, uvádějí přirozeně více subjektů. Příkladem může být práce Waltera Laqueura *Fascism: Past, Present Future*, ve které do kategorie neofašistických stran počítá například francouzskou Národní Frontu (FN), kterou dlouho dobu reprezentoval Jean-Marie Le Pen či Haiderovu Stranu Svobodných (FPÖ) (Laqueur 1996: 115-121).

česká Vlastenecká fronta, která se od této ideologie ovšem taktéž distancuje (Charvát 2007: 76).

Současný stav tedy nenasvědčuje tomu, že by neofašistické strany měly hrát ve stranických systémech zásadní roli. Toho si všímá mnoho autorů, například Kevin Passmore uvádí ve své knize *Fascism: A Very Short Introduction* několik případových studiích, na kterých dokládá, že strany, které otevřeně převzaly dědictví fašismu, jen zřídka vstoupily do hlavního proudu politiky (Passmore 2002: 106). Nicméně je potřeba se podívat na další možný vývoj těchto subjektů. Heywood vidí dvě možnosti, jak se dále mohou neofašistické strany vyvíjet. První možností je jejich přeměna v důsledku nutnosti volebního boje v liberálně demokratických společnostech. To povede k odklonu od tradičních fašistických hodnot a názorů, které nahradí takové ideje, jež mají větší šanci na úspěch ve volbách. V tomto případě hovoří Heywood o vítězství demokracie nad fašismem. Druhou možností je poté taktické přizpůsobení neofašistických stran liberální demokracii a neustálé maskování pravé podstaty a ducha strany. Subjekt může naplno odkrýt svůj neofašistický charakter až ve chvíli, kdy se pomocí demokratických voleb dostane k moci. Heywood toto tvrzení dokládá taktikou Hitlera, který ji uplatňoval prakticky až do roku 1933 (Heywood 2008: 243-244). S tímto víceméně souhlasí také Laqueur, který dodává, že mnoho skupin bylo po roce 1945 za neofašistické označeno i přehnaně, když stačilo, aby jen matně připomínaly předválečné fašisty. Nicméně bylo by stejně tak velmi nebezpečné ignorovat fakt, že Evropa je stále úrodnou zemí pro nedemokratická hnutí a režimy (Laqueur 1996: 121).

3.2. Neonacismus

Neonacismus je, stejně jako neofašismus, označení pro nacistické ideje a skupiny, které vznikly po druhé světové válce. Neonacismus je však mnohem více spojen s nepolitickými skupinami, řekněme s určitou subkulturou, k níž se neonacisté hlásí. Proto právě neonacistické skupiny mají ze všech krajně pravicových směrů nejpropracovanější symboliku, se kterou se příslušníci těchto skupin mohou identifikovat. Vedle legální symboliky třetí říše, můžeme zahrnout také zástupné a starogermánské symboly či subkulturní atributy hnutí skinheads (Charvát 2007: 82).

Na druhou stranu i mezi neonacisty existuje skupina, byť relativně úzká, pro kterou jsou politické otázky a neonacistická ideologie spojená s vůdcovstvím zcela zásadní (Charvát 2007: 78). Vedle již zmíněného vůdcovství, stojí neonacistická ideologie na panárijském rasismu, antisemitismu a militantním antikomunismu, z čehož je patrné, že se neonacistické skupiny často uchylují k násilí pod záminkou boje proti komunismu (Heywood 2008: 239-240). Jak ovšem uvádí Charvát, „*termín komunista bývá definován velmi pružně*“ (Charvát 2007: 79), což často vede k útokům na ostatní z pohledu neonacistů nepřátelská uskupení.

Podstatný rozdíl, kterým můžeme rozdělit neofašistické skupiny od neonacistických, spatříme v pojetí nacionalismu. Zatímco neofašisté, jak už bylo řečeno, chápou nacionalismus ve smyslu jednotného, silného národa, neonacisté jsou představiteli takzvaného extrémního etnického či rasového nacionalismu. Největší důraz je tak kladen na správný rasový původ a s tím spojenou rasovou čistotu (Heywood 2008: 241). Pokud je takto rasově čistý národ poté ohrožen na svobodě, lze v případě extrémního etnického nacionalismu hovořit až o omezení individuální svobody na úkor svobody celého národa. Obecně můžeme říci, že v případě etnického nacionalismu, jakožto jednoho ze zdrojů neonacismu, stojí rasově definovaný národ nad zájmy jednotlivých složek v něm (King 2010: 30-31). Stejně jako neofašisté poté neonacisté vystupují proti imigrantům, homosexuálům či Židům. Obdobné je také trvání na zavedení trestu smrti (Charvát 2007: 79). Hlavním cílem neonacistické ideologie je nastolení nového řádu nebo nové společnosti, která pod vedením silného vůdce překoná všechny nepřátelské aspekty včetně demokratického chaosu a povede rasově vymezený národ pod pevným a jasným vedením (Charvát 2007: 80).

Jak jsem již zmínil výše, neonacisté jen velmi zřídka zakládají politické subjekty. Daleko více se soustřeďují na tvoření subkulturně orientovaných skupin, které jsou politické jen okrajově. Jako příklad můžeme uvést skupiny *Blood and Honour* či *Hammer Skinheads*. V českém prostředí působí neregistrovaná skupina Národní odpor (Charvát 2007: 81). Musíme ovšem dodat, že nízká politická participace neonacistických stran je způsobená také častou inklinací k neofašistické ideologii, která bývá ve světě přeci jen snáze přijímána než ideologie navazující na německý nacismus (Charvát 2007: 84).

3.3. Ultrapravicový populismus

Ultrapravicoví populisté jsou v současné době politicky nejaktivnější skupinou v rámci krajní pravice⁴. Snaha o vstup do oficiální politiky či účast v rámci volebního klání je také jedním z hlavních rozdílů mezi pravicovým populismem a neofašismem či neonacismem. Pravicově populistické subjekty záměrně balancují na samé hraně legálnosti, což jim přináší zájem médií a s tím spojený zájem voličský. Na druhou stranu ono balancování může vést až k označení za extremistické subjekty, čemuž se pravicový populisté brání (Charvát 2007: 72).

Populismus samotný pak není brán jako svébytná politická ideologie, ale spíš jako styl politické propagandy nebo politická metoda k zisku moci či vlivu. Populisté uměle vytvářejí dvě skupiny, které můžeme označit za „my“ a „oni“, přičemž skupinou „my“ jsou myšleni obyčejní lidé, kteří musí bojovat proti vytvořenému nepříteli „oni“. V rámci tohoto boje populisté využívají rychlá a jednoduchá řešení (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 20). Musíme dodat, že tento politický styl či metodu využívají oba krajní směry stranického spektra a jistá míra populismu je přítomna také v programatice či rétorice etablovaných stran (Charvát 2007: 72).

V současné době je ultrapravicový populismus zaměřen na témata, jež často můžeme nalézt také u neofašistických stran. Jedná se zejména o odpor k imigraci, antikomunismus a požadavek kulturní a ekonomické soběstačnosti (Charvát 2007: 72-73). Cas Mudde si dále všímá třech základních prvků, jež pravicový populismus charakterizují. Jedná se o nativismus, ideologii, která vychází z předpokladu, že stát by měl být obýván výhradně členy jednoho národa. Jakékoliv vnější prvky pak zásadně ohrožují homogenitu nativního státu. Tento první Muddeho bod tedy zahrnuje především kombinaci nacionalismu a xenofobie. Druhým charakteristickým rysem je autoritářství, ve smyslu přísného řízení společnosti a následných tvrdých trestů při porušení pravidel. V neposlední řadě se pak jedná o samotný populismus, jenž je zde definován jako snaha o rozdělení společnosti do dvou antagonistických, homogenních skupin, které můžeme nejčastěji definovat jako „čistí lidé“ a „zkorumpované elity“

⁴ Obecně můžeme vznik pravicového populismu datovat do začátku 70. let 20. století, kdy se ovšem jednalo především o politické strany spojené s ekonomickým liberalismem a odporem vůči vysokému zdanění (Charvát 2007: 72).

(Mudde 2007: 22-23). Veškerá politika by se pak měla vést v obecné vůli lidu, jež je pro populisty důležitější než demokracie (Mudde 2007: 23). V současné době se však často setkáváme s tím, že pravicově populistické strany se o politiku vedenou v obecné vůli lidu pokoušejí přes prvky přímé demokracie, například formou referend (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 21).

V ekonomické oblasti se pravicově populistické strany mírně liší dle jejich zeměpisné polohy a historických událostí země. Zatímco pravicoví populisté v západní Evropě, kde státy neprošly ekonomickou transformací 90. let, jsou v ekonomice více liberálně zaměřeni či je můžeme svou konzervativně až fundamentalisticky křesťanskou náplní přirovnat například ke stranické rodině křesťansko-demokratických stran, ve středovýchodní Evropě jsou pravicově populistické subjekty mnohem více zaměřeny na protekcionismus a mají naopak antiliberální sklony (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 22-23). Mudde hovoří doslova o „*ekonomickém nacionalismu a sociálním šovinismu*“ (Mudde 2007: 137). Jak ale dále dodává, ekonomika a hospodářství nejsou pro pravicově populistické strany stěžejní témata jejich programů, mnohem více je zde kladen důraz na charakteristické body, o kterých jsem se zmínil v minulém odstavci. Nicméně právě toto nelpění na ekonomice jako hlavním programovém bodě, dokáže těmto subjektům získat voličské hlasy z různých socio-ekonomických sfér (Mudde 2007: 136-137).

Mezi hlavní představitele pravicového populismu bývá v rámci západní Evropy řazena Le Penova Národní Fronta ve Francii či Strana Svobodných v Rakousku (Charvát 2007: 73). Cas Mudde, jenž v rámci své knihy *Populist radical right parties in Europe* studoval tyto krajně pravicové strany, nabízí značně širší výčet. V rámci mnou analyzovaných států Mudde zmiňuje Ligu polských rodin, Slovenskou národní stranu či Stranu maďarské spravedlnosti a života (Mudde 2007: 44-46). Z českých pravicově populistických stran bychom mohli jmenovat Sdružení pro republiku – Republikánskou stranu Československa⁵ nebo současnou Dělnickou stranu sociální spravedlnosti (Charvát 2007: 73).

⁵ Později též pod názvem Republikáni Miroslava Sládka.

4. Koncept stranických rodin

Koncepce stranických rodin patří k nejdůležitějším teoriím při zkoumání stran, stranických systémů a jejich případné komparaci. Politologové Peter Mair a Cas Mudde dokonce hovoří o analýze politických stran v rámci stranických rodin jako o jednom z nejdůležitějších faktorů pro komparativní výzkum stran. Nebudeme-li se věnovat analýze jednotlivých souvislostí či neshod v rámci jednotlivých stranických rodin, nemůžeme patřičně komparovat, co je či není stejné, například u konkrétních sociálně-demokratických stran (Mair – Mudde 1998: 212).

Při aplikaci konceptu stranických rodin je nutné nejprve určit, jaké faktory budu považovat za nejdůležitější a proč. Kromě toho v této kapitole představím také základní teorie stranických rodin a zmíním se o jejich aplikaci v prostoru středovýchodní Evropy, respektive států visegrádské čtyřky. Právě o možnosti využít koncept stranických rodin na tento prostor se v politologii stále vedou zajímavé diskuze. Faktem ovšem zůstává, že většina koncepcí je vytvářena na západě, pro západní politické strany, a středovýchodní politické strany jsou na ně „šroubovány“ (Cabada 2003: 264-266). Nicméně není nutné se těchto západních konceptů zříkat a vytvářet nutně nové pro naši geografickou oblast. S tím souhlasí například český politolog Michal Kubát, který tvrdí, že stačí být maximálně opatrní a kritičtí k západním modelům a při aplikaci na naše prostředí důsledně zohledníme naše specifické, regionální faktory. Mimoto je dle Kubáta důležité čerpat přímo ze zdrojů zkoumaných států a prozatím neshrnovat celý region středovýchodní Evropy (Kubát 2003: 272). Polský politolog Andrzej Antoszewski pak uvádí několik důvodů, proč vůbec při zkoumání politických stran střední či východní Evropy využívat koncept stranických rodin. Antoszewski si všímá toho, že se jedná o nejrozšířenější koncepci v politické vědě, která využívá dělení na levicí a pravici, jež má dle něj stále svou platnost jak pro strany, tak pro voliče, minimálně v symbolické rovině. V neposlední řadě se většina stran sebeidentifikuje prostřednictvím ideologie a relevantní je také fakt, že se postkomunistické strany často snaží dostat do mezinárodních stranických struktur, jež dle Antoszewskiho zpravidla představují seskupení určité rodiny (Antoszewski, cit. dle Hloušek – Kopeček 2010: 14). Pro úplnost musíme dodat, že důvody, které zmiňujeme Antoszewski můžeme

v obecné rovině přijmout, nicméně nelze je brát jako stoprocentně platné. To se týká například právě rodiny krajně pravicových stran a jejího zakotvení v mezinárodní stranické struktuře.

Jedním z nejcitovanějších politologů, kteří vytvořili svou koncepci stranických rodin, je bezesporu Klaus von Beyme, který v osmdesátých letech identifikoval devět stranických rodin v prostoru západní Evropy. Sám Beyme o nich hovořil jako o tzv. *familles spirituelles*, mezi něž patří: 1.) liberální a radikální strany; 2.) konzervativní strany; 3.) socialistické a sociálně demokratické strany; 4.) křesťanské – demokratické strany; 5.) komunistické strany; 6.) agrární strany; 7.) regionální a etnické strany; 8.) pravicové extrémní strany; 9.) ekologická hnutí (Beyme 1985: 31-136). Beyme při své kategorizaci postupoval vývojově, když zohledňoval, jak historicky jednotlivé strany vznikaly, a do značné míry čerpal také z teorie konfliktních linií Steina Rokkana. Beyme tvrdil, že nejdůležitější pro formování společného historického či genetického původu jednotlivých rodin bylo jejich vymezování vůči sobě navzájem. Jako příklad můžeme uvést vymezování dělnických stran proti buržoaznímu systému, agrárních stran proti průmyslové revoluci či regionálních stran vůči centralismu tehdejších režimů (Beyme, cit. dle Hloušek – Kopeček 2010: 16). Zcela zásadní však pro Beymeho bylo ideologické vymezení stran, které považoval za nejdůležitější pro konstrukci stranických rodin. Všiml si přitom toho, že subjekty založené na ideologických kořenech měli mnohem úspěšnější proces etablování se na evropské scéně než například strany, které spoléhaly na charismatické vůdce. Beyme si tak mnohem více všiml společných hodnot a norem v programatice jednotlivých stran, nicméně zcela nepodceňoval ani jiné faktory (Beyme 1985: 29-30).

Beymeho kategorizace a koncept stranických rodin inspirovaly mnoho autorů, kteří se pokoušeli jeho teorii rozpracovat, případně ji přenést na prostor středovýchodní Evropy⁶. Jedním z takových autorů je Paul G. Lewis, který přenesl koncept stranických rodin na prostor střední a východní Evropy a zdejší strany rozdělil do sedmi rodin. Lewis, který pracoval s tezí, že se politické strany středovýchodní

⁶ O totéž se pokusil ostatně také sám Beyme ve své knize *Systemwechsel in Osteuropa* z roku 1994. Zde Beyme rozlišuje následující stranické rodiny: *hnutí/strany fóra; křesťansko-demokratické strany; liberální strany; sociální demokraty; reformní komunisty; ekologické strany; nacionalisty, etnické a regionální strany a funkční skupiny* (Beyme 1994).

Evropy podobají západoevropským stranám mnohem více, než se původně čekalo, rozlišil následující kategorie: 1.) *nástupnické komunistické strany*; 2.) *sociálně-demokratické strany*; 3.) *liberálové a tržně orientovaní konzervativci*; 4.) *etnické skupiny*; 5.) *agrární strany*; 6.) *křesťanští demokraté/tradiční konzervativci*; 7.) *nacionalisté* (Lewis 2000: 53-56). I toto rozdělení však naráží na několik nedostatků. Jak uvádí Petr Fiala a Maxmilián Strmiska, Lewis podcenil zejména změnu ideologické orientace stran v důsledku jejich sebeidentifikace a přijetí modifikované či zcela nové totožnosti. Stejně tak by se této koncepci dalo vytknout nevytyčení jasných kritérií pro řazení stran do jednotlivých stranických rodin, což v konečném důsledku umožňuje vytvářet značně nehomogenní skupiny jako rodinu postkomunistických či křesťansko-demokratických/tradičně konzervativních stran. Jako sporné se rovněž může jevit, že nepřipouští žádnou kategorii „ostatní“ (Fiala – Strmiska 2002: 16-25).

Ve své práci budu vhodnost zařazení jednotlivých krajně pravicových stran do krajně pravicové stranické rodiny posuzovat na základě čtyř kritérií, které ve své práci využívají také Peter Mair a Cas Mudde. Ti pro kategorizaci stran navrhnou následující kritéria: 1.) *sociálně-historický původ*; 2.) *zapojení do transnacionálních vazeb*; 3.) *ideologie a jednotlivé politiky*⁷; 4.) *název stran* (Mair – Mudde 1998: 215-220). Mair a Mudde nepřikládají žádnému kritériu výrazně větší váhu než jinému, nicméně sami podotýkají, že zejména název stran je kritériem, jež je v praxi velmi problematické. Nejen že název mnohdy nemusí zcela přesně reflektovat ideologickou či politickou orientaci strany, ale také se setkáváme s názvy politických stran, které nemůžeme jasně zařadit do jednotlivých stranických rodin (Mair – Mudde 1998: 220). Stejně tak, třebaže zapojení stran do transnacionálních vazeb je snadno použitelné kritérium, nemusí být vždy bez problémů, jelikož se do nich strany často zapojují z jiných než z ideologických důvodů (Mair – Mudde 1998: 225-226). Obecně tedy můžeme říci, že Mair a Mudde za hlavní kritéria považují ideologicko-politickou orientaci a také historicko-sociální původ strany, nicméně Vít Hloušek a Lubomír Kopeček podotýkají, že v případě analýzy prostoru středovýchodní Evropy je potřeba si kritéria poupravit a jejich význam odlišit (Hloušek – Kopeček 2010: 23). Tato potřeba vychází z faktu, že v postkomunistických státech je potřeba se vyrovnat s dlouhotrvající diskontinuitou

⁷ Mair a Mudde zde mají na mysli anglický pojem *policy* (Mair – Mudde 1998: 217).

soutěživých stranických systémů. To s sebou nese rozdílné postavení komunistických, satelitních či nově etablovaných politických subjektů. Proto Hloušek a Kopeček upřednostňují ideologicko-politické kritérium, ačkoliv dodávají, že historický původ stran nelze přehlížet. Stejně tak kritérium zapojení do transnacionálních vazeb musíme v našem prostředí mírně upozadit na úkor ideologicko-politického kritéria a to zejména proto, že řada postkomunistických stran se zapojuje do nadnárodních struktur převážně kvůli takticko-pragmatickým důvodům nebo si jimi zvyšují legitimitu na domácí stranické scéně (Hloušek – Kopeček 2010: 19-23). Třebaže žádné z výše zmíněných faktorů nelze zcela marginalizovat, budu pro potřeby této práce pracovat s ideologicko-politickým kritériem jako hlavním pro ověření kategorizace stran do krajně pravicové stranické rodiny.

4.1. Krajně pravicová stranická rodina

Stranická rodina krajně pravicových stran je do značné míry zvláštní skupinou politických stran. Je tomu tak zejména proto, že se více než v případě jiných rodin jedná o nehomogenní útvar, který třebaže vykazuje určité společné vlastnosti, můžeme rozdělit do mnoha podskupin. Jak uvádějí autoři Kupka, Laryš a Smolík: „*krajní pravice je velmi různorodá a zahrnuje jak radikálně pravicové strany účastnící se vlády, tak i extremistické organizace, zájmové skupiny, subkultury i teroristické organizace...které bojují proti etablovanému pořádku*“ (Kupka – Smolík – Laryš 2009: 24). Přesto je potřeba si pro další části této práce definovat alespoň základní hranice krajně pravicové stranické rodiny. Autorů, kteří usilují o něco podobného, je mnoho⁸, nicméně v rámci této kapitoly se zmíním o definici Hanse-Georga Betze a Case Mudda, jelikož je i vzhledem k citacím v sekundární literatuře považuji za vhodně aplikovatelné.

Hans-Georg Betz si ve svém článku *Exclusionary Populism in Western Europe in the 1990s and Beyond* všímá několika definičních prvků krajně pravicové stranické rodiny, kterou on sám nazývá rodinou pravicových populistických stran. Jedním z prvních znaků je definování sebe sama jako nové politické subjekty, které se prezentují mimo současné politické rozpory a pravo-levé stranické spektrum. Namísto

⁸ Pro čtenáře, kteří by se chtěli více dozvědět o jiných definicích krajně pravicové stranické rodiny, mohu uvést například autory: Pier Ignazi (1992, 1995, 1996, 2003), Marco Tarchi (2003), Sabrina Ramet (1999) či Meindert Fennema (1997).

„prázdných“ a „již vyčerpaných“ konfliktů se chtějí zaměřit na prosazení otázek komunit a zejména formování identit. Betz si dále všímá toho, že tyto strany jsou mnohem více závislé na postavě charismatického, často až autoritářského lídra, jenž napomáhá k centralizaci a spoluvytváří hierarchickou strukturu strany. Mimoto je v rámci programu stran přítomná xenofobie, důraz na etnickou a kulturní homogenitu, požadování zvýšení práva a pořádku ve společnosti, odvolávání se na tradiční hodnoty a nezřídka je možné nalézt také antifeministické prvky. Betz dále uvádí, že krajně pravicové strany nepředstavují bezprostřední hrozbu pro podstatu demokracie, ovšem je nutné je chápat jako hrozbu ve smyslu budoucnosti západní evropské identity a hodnot. Sám podotýká, že vzestup populistické pravice v době nejasné identity Evropanů není náhodný (Betz 2004: 13-14). S tím prakticky souhlasí také Mudde, který ve své práci hovoří o faktu, že žádná z jím analyzovaných stran nechtěla svrhnout demokratický režim (Mudde 2000b: 181). Pro úplnost je třeba dodat názor autorů Hlouška a Kopečka, kteří připomínají, že přestože Betzova definice je poměrně málo rigidní a výrazně široká, což zvyšuje její aplikovatelnost, jedná se spíše o charakteristiku politického stylu krajně pravicových stran, než o její ideologické vymezení (Hloušek – Kopeček 2010: 213). Přesto si myslím, že pro analýzu krajně pravicové rodiny je tato definice přínosná právě pro její možnou aplikovatelnost do praxe.

Koncept Case Muddeho vychází na rozdíl od Betzovy definice více z ideologického základu. Mudde zkoumal pět západoevropských krajně pravicových stran⁹ a na základě jejich volební programatiky, veřejných prohlášení a stranických tiskovin dospěl k programovým, ideologickým bodům, jež můžeme přisuzovat krajně pravicové stranické rodině (Mudde 2000b: 20-22). Mudde ve svém konceptu, který bývá v českém prostředí často označován jako minimalistický (srovnej viz. Kupka – Laryš – Smolík 2009: 25; Hloušek – Kopeček 2010: 214) definoval celkem sedm rysů těchto stran, jednalo se o: nacionalismus, exkluzionismus, xenofobii, víru v silný stát, sociální šovinismus, tradiční etiku a revizionismus (Mudde 2000b: 169-176). Nicméně na základě analýzy volebních programů dospěl Mudde k závěru, že pro všechny krajně pravicové strany jsou společné pouze čtyři z nich a zbylé se objevují sice velmi často,

⁹ Mudde zkoumal německé Republikány (REP), Německou lidovou stranu (DVU), holandské Demokratické centrum (CD), Stranu středu '86 (CP'86) a belgický Vlámský blok (VB) (Mudde 2000b: 17).

ovšem ne u všech zkoumaných stran zároveň. Mezi ony čtyři zmíněné ideologické prvky patří nacionalismu, xenofobie, víra v zákon a pořádek, jež je pro Muddeho jednou ze součástí víry v silný stát, a v neposlední řadě program šovinistického sociálního zařízení (Mudde 2000b: 170).

Nacionalismus může dle Muddeho nabývat dvou podob. Zaprvé se u krajně pravicových stran setkáme s etnickým nacionalismem, který počítá se státem, který bude tvořen pouze jedním etnikem. Druhým typem nacionalismu je nacionalismus státní, který spíše než s etnicitou pracuje s kulturní homogenitou. V rámci státního nacionalismu je tedy možná asimilace jedinců, kteří přijmou kulturní zvyky a hodnoty daného státu, ačkoliv se v něm nemuseli narodit. Mudde také uvádí, že některé strany mohou zahrnovat do určité míry oba tyto typy (Mudde 2000b: 169-171). Xenofobie je u krajně pravicových stran, jež Mudde zkoumal, nejčastěji identifikovatelná ve vztahu k odporu vůči imigrantům, kteří jsou označováni jako zdroj veškerého zla a špatných podmínek uvnitř států. Nicméně odpor k imigraci a multikulturalismu není jediným, na co krajně pravicové strany v rámci xenofobie útočí. Mnohdy se setkáváme také s nenávisť vůči homosexuálům či levici (Mudde 2000b: 172-173). Pod pojmem víra v zákon a pořádek pak Mudde myslí především posílení policejní a soudní moci, která by měla ostřeji vystupovat proti veškeré kriminalitě. Posílení by se přitom netýkalo pouze zvýšených pravomocí a širšího definování kriminálních činů, ale také praktického zvýšení počtu policistů či modernizaci jejich vybavení (Mudde 2000b: 173-174). Posledním společným bodem je program šovinistického sociálního zabezpečení, který znamená upřednostnění „vlastních lidí“ před „cizími“ v rámci státní sociální politiky. Tím ovšem nejsou myšleny pouze peníze či pracovní místa, ale také ochrana určitých sektorů ekonomiky před cizím vlivem. Nejčastěji se jedná o sektor zemědělství a podporu malých podnikatelů před velkými korporacemi (Mudde 2000b: 174-175). Právě na tyto body, které Mudde definoval, se zaměřím ve vlastní analýze programatik krajně pravicových stran. Jejich případná přítomnost by měla značit podobnost krajní pravice v prostoru států Visegrádské čtyřky se západní Evropou analyzovanou Muddem minimálně v programové rovině.

5. Specifika krajní pravice ve středovýchodní Evropě

Vzestup a působení krajní pravice v oblasti středovýchodní Evropy ovšem nemůžeme zcela přisoudit *tiché revoluci*, o níž mluvil Pier Ignazi a o které jsem se zmínil již výše. V tomto regionu je třeba zmínit určitá specifika. Například vliv přistěhovalců ze třetího světa je v oblasti střední a východní Evropy podstatně nižší než v rámci západního světa, naopak zde po pádu komunistických režimů došlo k oživení některých nacionálních sporů, které zde mají kořeny v minulosti a ukázaly se jako velmi trvanlivé. Tyto spory se týkají jak vztahů sousedních států¹⁰, tak i nejrůznějších národnostních menšin v rámci jednotlivých zemí¹¹ (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 25-26). Pokud však byl přece jenom antiimigrační nacionalismus přítomný, týkal se nejvíce vztahu k uprchlíkům z postsovětského prostoru či Balkánu (Hloušek – Kopeček 2010: 231). Kritika krajně pravicových stran se zde také mnohem více než na postmaterialismus zaměřuje na negativní dopady ekonomické transformace, jež postihla prakticky všechny státy po přechodu k demokracii. Například Miroslav Mareš v této souvislosti hovoří doslova o „protestně-transformačních“ populistických stranách (Mareš 2006). Autoři Hloušek a Kopeček však upozorňují, že v praxi krajně pravicové strany středovýchodní Evropy vykazovaly často podobnost se socio-ekonomickou orientací západoevropských stran krajní pravice a to zejména v souvislosti se sociálním zabezpečením „vlastních lidí“ na úkor přistěhovalců či menšin. Proto autoři hovoří spíše o antitransformačním šovinismu krajně pravicových stran středovýchodní Evropy (Hloušek – Kopeček 2010: 231). Přesto je akcentace problémů ekonomické transformace jedním z nepřehlédnutelných rysů krajní pravice postkomunistické Evropy. Takto ideologicky orientované subjekty se často zaměřovaly svým programem na tzv. *losers* transformačních procesů. Tomu v důsledku odpovídali také elektoráty krajně pravicových stran, jejichž základnou byli povětšinou méně vzdělaní občané, nezaměstnaní či ekonomicky slabí obyvatelé (Williams 1999: 42-47).

Dalším specifikem krajní pravice ve středovýchodní Evropě byl, zejména v prvních porevolučních letech, silný antikomunismus. Krajně pravicové strany se

¹⁰ Typickým příkladem mohou být balkánské státy.

¹¹ Zde máme příkladů více, jmenujme například otázku Romů v České republice či problematiku maďarské menšiny na Slovensku.

vcelku pragmaticky snažily využít negativní společenské reakce na komunistickou éru a využít tak mobilizační schopnosti této tematiky (Kopeček 2007). Spolu s antikomunismem se v prvních porevolučních letech projevovala také nejasná hranice mezi krajní a umírněnou krajní pravici. To bylo způsobeno zejména obnovováním národní nezávislosti či budování nových států jako v případě Slovenska či Slovinska. V těchto případech se často umírněná pravice zaměřovala více na nacionální tematiku, což vedlo na jedné straně k vykrádání programu krajní pravice a na straně druhé to legitimovalo krajně pravicové subjekty při koaličním vyjednávání (Hloušek – Kopeček 2010: 232). O dalším specifiku krajně pravicové identity v prostoru středovýchodní Evropy hovoří Miroslav Mareš, který ho spatřuje v přítomnosti rétoriky historických, územních nespravedlností. Mareš říká, že ačkoliv jsou nyní hranice jasně dané, územní požadavky jsou nedílnou součástí krajní pravice. To například také snižuje míru mezinárodní spolupráce krajně pravicových stran. Nejsilněji jsou však tato specifika zakotvena ve východní Evropě a na Balkáně (Mareš 2009: 102-103).

6. Krajní pravice v zemích Visegrádské čtyřky

Následující část práce bude věnována analýze krajně pravicových subjektů v jednotlivých zemích Visegrádské skupiny. U každého státu nejprve ve zkratce představím obecná specifika krajní pravice a uvedu její hlavní znaky, které mohou sahát až do období nedemokratických režimů či režimů před druhou světovou válkou. V další kapitole představím mnou analyzovanou stranu, kterou jsem, jak jsem zmínil již v úvodu práce, vybral na základě volebních výsledků ve třech po sobě jdoucích volbách. U zkoumaných stran se zaměřím zejména na její vývoj a důležité milníky, volební výsledky a zejména na programatiku, která bude stěžejní pro závěrečnou komparaci a aplikaci teorie Case Muddeho. V neposlední řadě uvedu také další krajně pravicové strany v rámci jednotlivých států, přičemž se zaměřím na strany významné v současnosti či minulosti nebo specifické svou aktivitou.

7. Česká republika

7.1. Krajní pravice v České republice

Česká krajní pravice byla v období 90. let do značné míry integrována stranou SPR-RSČ, která měla až do předčasných voleb v roce 1998 parlamentní zastoupení. Po jejím volebním neúspěchu a následném zániku se česká pravicová scéna začala více dezintegrovat a měnit. Přes snahu některých jedinců či subjektů sjednotit krajně pravicové subjekty alespoň v rámci volebních koalic se již žádné politické straně nepodařilo překročit volební práh (Čákl – Wollmann 2005: 29). Přesto se ve společnosti zcela jistě stále vyskytují krajně pravicové tendence, na kterých se v současné době snaží získat svůj politický kapitál zejména Dělnická strana sociální spravedlnosti. Právě tato strana je dnes brána jako hlavní představitel krajně pravicové scény v České republice.

Základní rysy české krajní pravice se v průběhu demokratického vývoje státu týkají zejména vyhroceného nacionalismu a s ním spojeného sociálního šovinismu, který staví společnost do roviny „my“ a „oni“ a vychází ze socio-ekonomické štěpící linie. Nejčastějším cílem krajně pravicových stran jsou pak etnické, národnostní či náboženské menšiny (Vejvodová 2011: 186). Obecně se dá také říci, že česká krajní pravice jen velmi těžko hledá své zakotvení v historii. To je patrné na příkladu SPR-RSČ, která se odvolávala na historickou tradici s agrární stranou (Hloušek – Kopeček 2010: 228). Některé krajně pravicové strany proto také na vyjadřování historické návaznosti zcela rezignují (Vejvodová 2011: 141). Zásadní roli pro úspěch takto orientovaných politických stran hraje pozice charismatického a rétoricky silného lídra strany. Takovým byl v devadesátých letech bezesporu Miroslav Sládek, jakožto předseda SPR-RSČ (Hloušek – Kopeček 2010: 228). V současné době se v tomto směru jako nejsilnější osobnost jeví předseda DSSS Tomáš Vandas. V neposlední řadě jsou pro českou krajní pravici patrné útoky na současný „zkorumpovaný“ politický establishment, účelové uchopení určitých témat či požadování vlády pevné ruky (Mareš 2003: 179).

Přestože tedy dnes není krajní pravice zastoupena na úrovni parlamentu, její aktivity a volební výsledky v některých krajích mají stoupající tendenci. Stejně tak roste

počet aktivních organizací a subkultur, které můžeme do krajní pravice zařadit (Čákl – Wollmann 2005: 29).

7.2. Dělnická strana sociální spravedlnosti (DSSS)

Při analýze vývoje Dělnické strany sociální spravedlnosti je důležité se soustředit také na historii Dělnické strany (DS), která má na současnou podobu DSSS zásadní vliv. Dělnická strana byla zaregistrována v roce 2002, tehdy ještě pod názvem Nová síla, a předsedou strany se ihned stal také současný předseda DSSS Tomáš Vandas. Většinu členské základny, ale do určité míry také voličstvo a programatiku, strana převzala od rozpadající se SPR-RSČ, která nedokázala čelit finančním problémům v roce 2001. Nutno dodat, že část členů zanikající SPR-RSČ vytvořila nový politický subjekt s názvem Republikáni Miroslava Sládka. Právě od tohoto subjektu, a zejména od osoby Miroslava Sládka, se DS chtěla zcela distancovat (Kyloušek – Smolík 2008: 376-377).

Vývoj DS byl v počátku charakteristický zejména spoluprací s jinými krajně pravicovými subjekty, s nimiž Dělnická strana vytvářela například volební koalice. Od roku 2006 je však stále více patrná snaha stát se skutečným hegemonem české krajně pravicové scény, s tím souvisí také větší integrace odpadlíků z jiných stran a snaha při volbách vystupovat jako samostatný subjekt (Vejvodová 2011: 156-157). Třebaže se volební zisky DS, potažmo DSSS, pohybují okolo 1 %, podařilo se jí stát se skutečně nejvýznamnějším představitelem celé krajně pravicové stranické rodiny v České republice, k čemuž jí pomáhá i medializace jejích akcí (Walach 2011: 1; Mareš 2012: 9). Tak jak se měnil profil strany vzhledem ke sklonu vytvářet volební koalice, měnila se také její prezentace vůči voličům. V prvních letech po založení se DS stavěla do pozice ochránce práv všech českých zaměstnanců, s čímž souvisela také sociální témata. V posledních letech se však prezentace strany stále více zaměřuje na řešení etnických otázek a s tím spojenou kriminální činnost a imigraci (Walach 2011: 2). Prakticky po celou dobu činnosti strany můžeme také pozorovat její postoj, jenž se staví za práva všech obyčejných lidí proti zkorumpovaným politickým elitám a mainstreamovým médiím (Mareš 2012: 4).

Stále více se také ukazovala provázanost strany s českou neonacistickou scénou, za jejíž vrchol můžeme označit podzim roku 2008, kdy proběhla tzv. bitva o Janov, kdy se na jednom z litvínovských sídlišť střetli stoupenčí DS a několika dalších menších krajně pravicových stran s policií, která se je snažila oddělit od romského obyvatelstva, pořádajícího protiakci (Mareš – Vejvodová 2010: 49). Tento incident je zajímavý v několika ohledech. Jak uvádí Vejvodová, bitva o Janov byla prvním a jedinečným střetem v historii samostatné ČR, jelikož při něm byly obě strany odhodlány použít zbraní či fyzické síly. Stejně tak unikátní je fakt, že se ke krajně pravicovým stoupenčům, připojila také řada neromského obyvatelstva bydlícího v okolí Janova, čímž se postavili také proti policii (Vejvodová 2011: 161).

Činnost DS byla ukončena 17. února 2010, kdy Nejvyšší správní soud na návrh vlády rozhodl o protiústavní činnosti strany a tudíž o jejím zákazu. Přestože se DS pokoušela proti tomuto verdiktu odvolat, soud její odvolání zamítl. Pro zakázání DS hovořil dle Nejvyššího správního soudu fakt, že strana je ovládána militantními rasisty, kteří usilují o odstranění demokratických základů právního státu, přičemž poukazyval zejména na xenofobní, rasistické a šovinistické prvky v rámci programatiky DS. V neposlední řadě byla zmíněna také personální provázanost členů DS s Národním odporem a Autonomními nacionalisty¹².

Ještě před rozhodnutím o odvolání, které k Nejvyššímu správnímu soudu DS podala, a které bylo zamítnuto 17. února 2010¹³, se její vedení strany a spolu s ním i členská základna včlenila do Dělnické strany sociální spravedlnosti¹⁴, se kterou již DS spolupracovala od roku 2006 při volbách a v jejímž vedení stála matka Tomáše Vandase, Hana Pavlíčková. Předsedou strany se ještě na podzim 2010 stal právě Tomáš Vandas a do vedení strany byli zvoleni členové bývalého vedení DS. Jak uvádí M. Mareš, je nutné si uvědomit, že mírnější výroky představitelů strany a formulace v rámci stranických dokumentů je potřeba brát spíše z hlediska opatrnosti vedení strany, než z její skutečné ideové změny (Mareš 2012: 4). Blízkou návaznost obou

¹² Rozsudek Nejvyššího správního soudu o rozpuštění DS, dostupné na: http://www.nssoud.cz/docs/Delnicka_strana_original.pdf, 4.4. 2013.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Samotná DSSS byla původně založena v roce 2004 ještě pod názvem Strana občanů republiky České a jejím zakladatelem byl spisovatel Tomáš Magnusek. Strana, která několikrát změnila svůj název, měla jen minimální členskou základnu a ideově patřila mezi demokratické politické strany (Vejvodová 2011, 161).

subjektů dokládá také přenesení stranického tisku DS pod DSSS (Vejvodová 2011: 161-162).

V současné době má strana okolo šesti stovek členů, kteří se rekrutují jak z nacionalistického, tak neonacistického spektra společnosti (Mareš 2012: 3). Pokud se podíváme na reálný vliv strany z hlediska potenciálu volebních výsledků, můžeme říci, že strana má reálnou naději zisku mandátu zejména v komunálních volbách v rámci oblastí, kde panují problémy s etnickými minoritami. V rámci celostátních voleb by k volebnímu zisku strana dle Miroslava Mareše potřebovala rapidní zvýšení násilných konfliktů pramenících z romské komunity, které by parlamentní politické strany a policejní složky nedokázaly řešit. K těmto konfliktům by navíc muselo docházet v období předvolební kampaně. Jinak DSSS doplácí na nestabilní členskou základnu a neoblubu v řadách starších voličů¹⁵ (Mareš 2012: 9).

VOLBY	2006	2010
ZISK DSSS v %	0,2 ¹⁶	1,1

Zdroj: Volební server ČSÚ¹⁷.

7.2.1. Programatika DSSS

Programatika Dělnické strany sociální spravedlnosti je do značné míry totožná s programem rozpuštěné Dělnické strany, respektive se snaží zmírnit takové části, kvůli kterým byla původní DS zakázána. Návaznost dokládá i fakt, že program DS a DSSS je často analyzován jako jeden celek (srovnej Vejvodová 2011: 175). Pro potřeby této kapitoly, které poslouží, jako důležitý základ budoucí komparace budu vycházet z primárních zdrojů – aktuálního programu a programové listiny DSSS a také publikovaných analýz programatiky DS respektive DSSS.

¹⁵ V tomto smyslu se jako zajímavý jeví průzkum, který si vyžádala nadace Člověk v tísni. Tato studie vypovídá o tom, že v rámci osob mladších osmnácti let, studujících v České republice střední školu, dochází k nárůstu obliby DSSS. Zatímco v roce 2010 by tuto stranu volilo 6 % budoucích voličů, v roce 2012 to bylo již 12 % (Millward Brown, Člověk v tísni 2012: 41). Je ovšem otázkou, koho by voliči volili při skutečných volbách a jak by se jejich preference změnily do samotného konání voleb.

¹⁶ V tomto roce kandidovala strana ještě pod názvem Dělnická strana a to v rámci koalice Právo a Spravedlnost.

¹⁷ Dostupné na www.volby.cz, 19.3.2013.

Program DSSS je složen ze třech základních pilířů – národně politická oblast; morální a mravně politické záležitosti; ekonomická a sociální oblast. Všechny tyto složky, tvoří stejně hodnotné zdroje aktuálního programu strany¹⁸. Při své analýze budu nicméně podrobovat zkoumání jednotlivé pilíře zvlášť.

První pilíř, týkající se národně politické oblasti, se věnuje zejména nacionalismu, státní svrchovanosti a úpravě ústavy. Hned prvním bodem je znovuoobnovení svrchovanosti České republiky, která by měla v případě prohlubující se evropské integrace vypsat referendum o jejím vystoupení z EU¹⁹. Zde můžeme vidět mírný odklon od programu DS, která požadovala okamžité vystoupení ČR bez referenda (Mareš – Vejvodová 2010: 52). Se státní svrchovaností úzce souvisí také požadavek na vystoupení země z NATO, což má vést nejen k naší neutralitě, ale také k větší nutnosti spoléhat se jen na sebe. Dalším nacionálním tématem je vypovězení ilegálních přistěhovalců, přičemž DSSS přesně uvádí, že si v České republice „*nepřeje imigranty ze států bývalého Sovětského svazu, Balkánu, Asie, Dálného východu apod.*“²⁰, naopak by se k nám měli dostat jen lidé, kteří mají odborné či morální kvality k budoucí asimilaci do většinové společnosti. DSSS nicméně tyto hodnoty blíže nespecifikuje. V neposlední řadě obsahuje první pilíř požadavek na přímou volbu prezidenta, imperativní poslanecký mandát či zrušení senátu²¹.

Obsah druhé části programu DSSS nejvíce naplňuje prvky xenofobie a víry v zákon a pořádek, tak jak je definuje Mudde. Strana se zde jasně vyslovuje k odporu vůči homosexuálům, když odmítá snahy o povýšení homosexuálních vztahů na úroveň manželství. O homosexuálech dále mluví jako o jednotlivcích, kteří jsou nebezpeční pro pořádek a přirozený řád společnosti a v konečném důsledku mohou vést až k jejímu morálnímu a fyzickému úpadku. V programu DS ještě byla homosexualita navíc brána jako pohlavní deviace, kterou je třeba postavit mimo zákon (Mareš – Vejvodová 2010: 53). DSSS dále trvá na přísnějším systému přerozdělování sociálních dávek, když přímo hovoří o „*odmítání zvýhodňování občanů na základě barvy pleti*“ a „*pohodlném*

¹⁸ Program DSSS 2011 - Preambule, dostupné na: <http://www.dsss.cz/program>, 20.3.2013.

¹⁹ I. Pilíř programu DSSS 2011, tamtéž.

²⁰ Vypovězení ilegálních přistěhovalců, tamtéž.

²¹ I. Pilíř programu DSSS 2011, tamtéž.

*parazitování na úkor slušných lidí*²². Postoj DSSS jasně dokresluje také výrok předsedy Vandase, který v roce 2008 prohlásil, že chce českou zemi čistou, bílou bez parazitů a jiné verbeže (Vejvodová 2011: 175). V oblasti víry v zákon a pořádek se strana staví pozitivně ke zvýšení pravomocí policie, zavedení trestu smrti, přísnějšímu trestání zločinů proti kulturnímu a národnímu dědictví či absolutnímu zákazu všech drog²³.

Třetí pilíř programu DSSS se zabývá sociálními a ekonomickými problémy České republiky, přičemž se často uchyluje k populistickým řešením, které nicméně můžeme vidět i v případě jiných politických stran. Program Dělnické strany sociální spravedlnosti definuje obecné kroky, které je potřeba provést k napravení současné špatné ekonomické situace, mezi nimiž můžeme zmínit například zastavení růstu nezaměstnanosti, podporování českého zemědělství, zjednodušení daňové soustavy, omezení byrokracie, lepší výběr daní, reformu školství či kvalitně fungující zdravotní systém²⁴. Obecně můžeme říci, že tato část programu rozděluje společnost na dva protipóly: „my“ – ti správní, kteří přispívají do systému, a proto by od něj měli dostat zdarma školství nebo zdravotnictví, a „oni“ – kteří na systému parazitují, a proto je potřeba jejich chování změnit či potrestat (Vejvodová 2011: 175-176).

V neposlední řadě bych se zde rád alespoň v krátkosti zmínil o dvou strategických dokumentech, které můžeme nalézt v kompletní programatice DSSS. Prvním z nich je Program na výchovu mládeže, který vznikl pod mládežnickou organizací Dělnická mládež (DM). Toto sdružení plně podporuje program a aktivity DSSS a mimo jiné si klade za cíl sdružovat mladé lidi České republiky, pěstovat v nich národní cítění, odmítat drogy a zejména liberalizaci, která má dle DM za následek ztěžování místa ve společnosti pro mladé lidi nebo odrazování od účasti na veřejném životě. Dále v programu pro výchovu mládeže můžeme najít body, které zdůrazňují důležitost manuální práce, výuku vystupování a rétoriky pro přípravu na aktivitu ve veřejném životě, nezbytnost tradiční rodiny a správné výchovy dětí, důraz na fyzickou

²² II. Pilíř programu DSSS 2011, tamtéž.

²³ Tamtéž.

²⁴ III. Pilíř programu DSSS 2011, tamtéž.

přípravenost mládeže nebo utváření pocitu, že každý mladý člověk je jeden silný článek naší společnosti²⁵.

Druhým specifickým dokumentem je Strategie postupu proti nepřizpůsobivému stylu života²⁶. Již samotný název programu naznačuje, že se zde strana vyhrazuje proti určité skupině obyvatel, nejspíše snadno etnicky identifikovatelné, třebaže v programové listině je hlášána rovnost všech občanů státu²⁷. Přesto zde DSSS jasně definuje svůj záměr ukončit „*absurdní nadvládu ochrany menšin v České republice, které nerespektují základní normy společného soužití a nevyvíjejí ani náznak úsilí o svou vlastní obživu*“²⁸. V další části programu strana dokonce přesně definuje, koho lze pokládat za nepřizpůsobivého. Jedná se o člověka, který dlouhodobě nepracuje, nepečuje o děti či handicapované, nestuduje, či nemá jiný legální zdroj příjmů mimo sociální podpory. Celá jeho rodina má zápornou sociální bilanci, tedy dostala od státu více, než do něj sama odvedla. A v neposlední řadě opakovaně porušuje právní řád ČR nebo alespoň profituje z jeho porušování jinými²⁹. DSSS přichází také s návrhem jak postupovat proti nepřizpůsobivým občanům. Předně jde o to postavit na první místo řádně pracující občany, stanovit jasná a co nejjednodušší pravidla, která budou chápána všemi, otevřít „skutečně svobodnou“ diskuzi o nepřizpůsobivých jedincích v ČR, změnit současný systém sociálních dávek, důsledně provést pracovní a motivační aktivizaci a v neposlední řadě na nižší pracovní místa přednostně zaměstnávat nepřizpůsobivé občany ČR před jinými národnostmi³⁰.

²⁵ Programové cíle Dělnické mládeže (DM), dostupné na: <http://www.delnickamladez.cz/nas-program>, 20.3.2013.

²⁶ Strategie postupu proti nepřizpůsobivému stylu života, dostupné na: <http://neprizpusobivi.dsss.cz/>, 20. 3. 2013.

²⁷ Programová listina DSSS, dostupné na: <http://www.dsss.cz/programova-listina>, 20.3.2013.

²⁸ Strategie postupu proti nepřizpůsobivému stylu života, dostupné na: <http://neprizpusobivi.dsss.cz/>, 20. 3. 2013.

²⁹ Kdo je nepřizpůsobivý? Dostupné na, <http://neprizpusobivi.dsss.cz/kdo-je-neprizpusobivy>, 20. 3. 2013.

³⁰ Obecné zásady postupu proti nepřizpůsobivým, dostupné na: <http://neprizpusobivi.dsss.cz/obecne-zasady>, 20. 3. 2013.

7.3. Další krajně pravicové subjekty

7.3.1. Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (SPR-RSČ)

SPR-RSČ byla krajně pravicová strana, jež celá devadesátá léta dominovala české krajně pravicové scéně. Strana byla založena počátkem roku 1990 a její vývoj je pevně spojen s předsedou strany Miroslavem Sládkem, kterého můžeme označit jako autoritářského vůdce strany (Mudde 2000a: 20). S tím souvisí také častý odchod mnoha členů SPR-RSČ a zakládání nových krajně pravicových subjektů ze strany odpadlíků, kteří byli mnohdy ze strany vyhazováni. Po prvních neúspěšných volbách v roce 1990, kdy strana získala okolo 1 % hlasů, rozjel Miroslav Sládek intenzivní náborovou kampaň, při které objížděl města a obce v České republice, v nichž hledal nové členy a voliče. Programatika strany byla v té době postavena zejména na kritice komunistů, ekonomické transformace. Sládek užíval populistickou mnohdy až rasistickou rétoriku, jež ovšem přinesla úspěch ve volbách v roce 1992. V nich strana získala v rámci České národní rady 6% hlasů a s tím i 14 mandátů. SPR-RSČ v této době vyostřila svou rétoriku proti „cikánům“ a také více vystupovala proti sudetským Němcům (Cabada – Šanc 2005: 204-205). Je paradoxem, že ačkoliv strana dále ostře vystupovala proti komunistům, v parlamentu SPR-RSČ často hlasovala stejně jako Komunistická strana Čech a Moravy, s níž sdílela anti-německou rétoriku a určité nacionalistické prvky (Čakl – Wollman 2005: 30). V dalších volbách v roce 1996 strana získala 8 % hlasů, což představovalo její vůbec nejlepší volební výsledek. Ten byl postaven zejména na dvou programových tématech. Prvním bylo využití nespokojených obyvatel s ekonomickou transformací ČR, druhým pak strach některých voličů z integrace do NATO respektive EU (Cabada – Šanc 2005: 206). Evropskou unii strana chápala jako německý projekt, pomocí něhož omezí suverenitu všech členských států (Havlík 2006: 77-78). Neúspěšné období SPR-RSČ započaly předčasné volby v roce 1998, v nichž strana získala pouze 3,9 % hlasů. To bylo způsobeno jednak kontroverzní postavou Miroslava Sládka, kterého otevřeně kritizovala velká část bývalých členů a jednak nařčením ze zneužívání finančních prostředků ve straně. Po neúspěšných volbách se rozpoutala doposud největší vnitrostranická krize, v níž se velká část členů domáhala reforem uvnitř strany a sesazení předsedy Sládka. Navíc naplno propukly

finanční problémy SPR-RSČ, které znamenaly její formální zánik (Čákl – Wollmann 2005: 30-31; Mudde 2000a: 20). Po ukončení existence SPR-RSČ se česká krajně pravicová scéna rozdrobila na velké množství malých subjektů. Sám Sládek inicioval založení nové strany, Republikánů Miroslava Sládka, která se pokusila znovu ovládnout krajně pravicový prostor. To se jí ovšem vůbec nepodařilo, o čemž svědčí i zisk pouhého 1% hlasů ve volbách v roce 2002 (Maršák 2007: 15).

7.3.2. Národní strana (NS)

Národní strana je politickým subjektem, jehož zařazení na krajní pravici není zcela jasné, a to i proto, že sama strana toto zařazení odmítá (Mareš 2003: 250). Nicméně pokud se blíže podíváme na programatiku strany, internetové stránky nebo její volební spolupráci s jinými subjekty, je zřejmé, že má s krajní pravicí mnoho společného. NS vznikla v roce 2002, přestože pokusy o její založení probíhaly prakticky od roku 1996. Předsedkyní strany se stala teprve osmadvacetiletá Petra Edelmannová, která byla pokládána za nový impuls, jenž může pomoci k dlouhodobějšímu etablování strany (Čákl – Wollmann 2005: 33-34). Sama strana se označovala za stranu vlasteneckého zaměření, orientující se na konservativismus a národní tradicionalismus (Mareš 2003: 253). Za svá stěžejní programová témata si Národní strana zvolila posílení prvků přímé demokracie, zavedení systému milic, posílení postavení prezidenta, zavedení trestu smrti či přísnou imigrační politiku. NS také důrazně odmítá členství v EU a NATO (Čákl – Wollmann 2005: 34). Ve svém programu NS velmi zřetelně klade důraz na český národ, který je definován etnicky. Čechem je tedy nutné se narodit, jinak se jím stát nelze. Dále se strana soustřeďuje na zpřísnění imigrační politika, například pomocí jazykových testů. NS zcela odmítá multikulturní či multietnické společnosti, jež označuje jako neživotaschopné (Maršák 2007: 19-21). Tyto prvky, které ve svém článku zmiňuje Jan Maršák, spolu s dalšími tématy programu o kterých jsem se zmínil výše, vedou autora k označení NS jako „konzervativní nacionalistické strany s mesianistickým zaměřením“ (Maršák 2007: 24). NS se účastnila parlamentních voleb v roce 2006, kdy ovšem získala pouze 0,17% hlasů a obdobně dopadly také pokusy ve

volbách do Evropského parlamentu, kde strana získala 0,12% v roce 2004 a 0,26% v roce 2009³¹.

7.3.3. Pravá alternativa (PA)

Pravá alternativa existovala v českém stranickém systému pod různými názvy³² od roku 1990. Strana neprošla změnou jen v podobě svého názvu, ale také v rámci vedení či programové orientace strany. Jedním z mála kontinuálních prvků strany bylo vymezování se vůči SPR-RSČ a časté absorbování jejích odpadlých členů. Období výrazné změny představovalo období počátku krize SPR-RSČ a její následný zánik. Toho dokázala PA využít k etablování se jako hlavní aktér české krajní pravice, který měl ambice celou tuto scénu sjednotit. Tento moment ovšem končí v roce 2002, kdy se strana dostala do vnitřní krize, dezintegrovala se a zcela ztratila svůj reálný i potenciální vliv (Mareš 2003: 224-225). Ačkoliv se strana několikrát pokoušela zmobilizovat krajně pravicové voliče, v žádných volbách od roku 1990 nedokázala získat ani 1% hlasů. Přesto měla v roce 1996 dva své členy v parlamentu, jelikož integrovala přeběhlíky ze SPR-RSČ (Čákl – Wollmann 2005: 31). Z hlediska programatiky PA naplňovala zcela prvky krajně pravicových stran. V jejím programu byla patrná xenofobie vůči Romům a imigrantům. Právě imigranty strana jednoznačně označila za důvod vysoké nezaměstnanosti a celkový počet těchto osob označovala za alarmující. Dále se zasazovala proti vstupu do EU a požadovala korporátní model státu. Dle Maršáka můžeme na základě výše zmíněných témat označit PA za antisystémovou rasistickou stranu (Maršák 2007: 18-24).

³¹ Výsledky voleb do EP 2009, dostupné na: <http://www.volby.cz/pls/ep2009/ep11?xjazyk=CZ>, 25.3.2013.

³² Pravá alternativa se dříve jmenovala také: Radikální republikánská strana, Strana republikánské a národně demokratické jednoty, Strana republikánské jednoty, Vlastenecká republikánská strana či Národně sociální blok (Mareš 2003: 224).

8. Slovenská republika

8.1. Krajní pravice na Slovensku

Slovenská krajní pravice je reprezentována zejména Slovenskou národní stranou, nicméně nalezneme zde i jiné politické strany, formální i neformální skupiny či subkultury, které můžeme zařadit do krajně pravicové stranické rodiny. Přesto se žádný jiný subjekt dosud do slovenského parlamentu dostat nedokázal. Autoři Kupka, Laryš a Smolík uvádějí, že právě dlouhodobá etablovanost a postavení Slovenské národní strany může pro ostatní subjekty představovat nutnost prezentovat se jako radikálnější krajní pravice, což na druhou stranu snižuje potenciál případných voličů (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 29-30).

Slovenský stranický systém ovlivňovala řada faktorů, které do značné míry působily také na tamní krajní pravici. Jedná se zejména o konfliktní linie, jež vykazovaly i v prostoru středovýchodní Evropy určitá specifika. Po pádu komunistického režimu se vedle konfliktní linie komunismus – antikomunismus, objevila také linie centrum – periferie, jež vyjadřovala nespokojenost slovenského národa s postavením uvnitř Československého státu. Byla to právě Slovenská národní strana, která prosazovala požadavek nezávislosti, což jí přineslo počáteční voličskou podporu. Nutno dodat, že SNS nebyla jedinou stranou požadující slovenskou nezávislost (Kopeček 2003: 211-212).

Následný úpadek této konfliktní linie, po faktickém získání nezávislosti, vedl k její transformaci do podoby „*politické nacionalistické linie*“ (Kopeček 2003: 212), která ve stranickém systému přetrvala prakticky dodnes a je prezentována nejvíce právě SNS. Tato linie byla ve slovenských podmínkách pojímána jako souboj občanského a etnického nacionalismu, který se výrazně vymezoval vůči maďarské menšině, jež na Slovensku zaujímá zhruba 10% populace (Kopeček 2003: 212). Právě etnický nacionalismus, který někteří autoři označují až pojmem hypernacionalismus (srovnej Milza 2005), můžeme označit za hlavní rys slovenské krajní pravice. Nejčastěji je vyjadřován vůči maďarskému obyvatelstvu žijícímu na území Slovenska, nicméně dotýká se také jiných menšin tohoto státu, zejména Romů (Milo 2005: 195-196). Není

ovšem možné opomenout ani přítomné prvky antisemitismu, skupin oslavujících Tisa a *Slovenský štát* či přívržence skupin *White Power* (Milo 2005: 197).

8.2. Slovenská národní strana (SNS)

Slovenská národní strana je dlouhodobě hlavním představitelem slovenské krajní pravice. Strana se dokázala pevně etablovat ve stranickém systému prakticky ihned po svém vzniku na konci roku 1989. K tomuto faktu pomohlo i odvolávání se na historické kořeny vedoucí až k Slovenské národní straně, první slovenské politické formaci, jež byla založená již v roce 1871. Tento subjekt představoval hlavního obhájce slovenské svébytnosti v rámci Uherka v období před první světovou válkou a opírala se zejména o evangelické voličstvo (Milo 2005: 197). Jak ovšem uvádí Kopeček, polistopadová SNS nikterak personálně ani voličsky nenavazovala na předválečnou Slovenskou národní stranu. Jediným společným prvkem tak byla vyhraněná národní rétorika (Kopeček 2006: 163). Přesto strana dokázala v roce 1990, pod vedením prvního předsedy Víťazoslava Morice, získat 13,9 % voličských hlasů v rámci Slovenské národní rady. To byl také doposud nejvyšší výsledek SNS (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 36).

V prvních letech svého působení se SNS snažilo o profilaci strany, která požaduje vytvoření samostatné Slovenské republiky a nechybělo ani oslavování postavy Jozefa Tisa a Slovenského státu. V jejím programu se vedle antičeské rétoriky objevovaly také prvky antimadžarské xenofobie či útoky na podobu raného demokratického systému (Milo 2005: 197-198). Problémem se ukázalo etablování strany Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS), vedení Vladimírem Mečiarom, jelikož tato formace požadovala slovenskou nezávislost také a dokázala tak z části vykrást volební program SNS. To se ukázalo v roce 1992, kdy SNS získala jen 8 % hlasů a navíc po rozdělení Československa bylo jasné, že je potřeba najít si nový hlavní programový bod (Hloušek – Kopeček 2010: 222).

Obecně existovaly dva směry, kterými se mohla SNS vydat. První směr představoval tehdejší předseda strany Ľudovít Černák, který chtěl ze Slovenské národní

strany vytvořit národně-demokratickou pravicovou formaci, která by byla demokratickou stranou opírající se o tržní ekonomiku a konzervativní voličstvo. Druhá možnost spočívala ve výraznějším posunu směrem k nacionální rovině politiky, což ve straně obhajovalo křídlo vedené Jánem Slotou. Nutno dodat, že pro SNS je určité vnitrostranické pnutí charakteristickým jevem a v rámci vývoje strany bychom našli jen velmi málo úseků, při nichž nepanují spory o vedení a směřování strany (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 39).

V únoru 1994 vyhrálo nacionální křídlo vedené Slotou, což zároveň představovalo odchod umírněných členů strany. Tento odchod logicky oslabil stranu, což se projevilo ve volbách v témže roce, když strana jen těsně překonala uzavírací klauzuli a získala 5,4 % hlasů. Ján Slota nicméně využil tohoto období k centralizaci a konsolidaci strany, kterou začal orientovat na antimadžarskou a antiromskou tematiku. Přestože strana získala jen velmi málo hlasů, podařilo se jí ve spolupráci s vítězem voleb HZDS a Sdružením dělníků Slovenska (ZRS) vytvořit vládní koalici, která vydržela až do dalších voleb v roce 1998 (Mudde 2000a: 13). SNS se však v rámci této koalice musela spokojit s výrazně podřízenou pozicí, když o většině vládních kroků rozhodovala HZDS. Nutno dodat, že právě období let 1994 až 1998 je jedním z klidnějších období v rámci vnitřního fungování SNS (Konečný – Zetocha 2005: 246).

Po volbách v roce 1998 se ukázalo, že ani vyšší volební zisk (9%) a možná další spolupráce s vítězným HZDS nebude, vzhledem k vytvoření antimečiarovské koalice, představovat možnost pokračování vládního působení. SNS se tedy dostala do opozice, což spolu s dalšími vnitrostranickými spory a oslabením Slotovy pozice vedlo ke konečnému rozpadu SNS na dvě formace. Jednou z nich byla stále SNS, kterou vedla Anna Malíková, která měla představovat umírněnější proud a nově vzniklou Pravou slovenskou národní stranu (PSNS) vedenou Jánem Slotou. Tato formace se při vyhranění se vůči SNS musela ještě více přiklonit k radikální, xenofobní rétorice³³. Do voleb v roce 2002 tak šly na Slovensku dva krajně pravicové subjekty, nicméně ani jeden z nich nedokázal získat 5 % hlasů, třebaže obě strany dohromady by získaly

³³ Podrobnému vývoji a programatice PSNS bude věnována samostatná kapitola dále v textu.

téměř 7 % hlasů, což ukazuje na stálou přítomnost voličů krajně pravicových stran na Slovensku (Hloušek – Kopeček 2010: 223).

Pokud však SNS měla obnovit své někdejší postavení, bylo jasné, že je potřeba obě formace opět sjednotit, k čemuž skutečně došlo v roce 2003, když se do čela strany znovu postavil Ján Slota. Celkové zastoupení ve vedení SNS však bylo mezi umírněnými a bývalými členy PSNS prakticky rovnoměrné. Do dalších parlamentních voleb v roce 2006 tak vstupovala SNS z pozice neparlamentní strany a nebylo tak zcela jasné, jaký výsledek může strana očekávat (Konečný – Zetocha 2005: 255-258). Konečný zisk téměř 12% hlasů představoval značný úspěch a také možnost podílet se na vládní koalici spolu s vítězem voleb Směrem a Lidovou stranou – Hnutím za demokratické Slovensko (ĽS – HZDS), kterou vedl Mečiar. SNS opět jako v devadesátých letech rezignovala na velké ambice v rámci vládních postů a spokojila se s podřízenější rolí vůči Směru (Hloušek – Kopeček 2010: 223). Jak uvádějí Gyárfášová a Krivý, SNS získala tak značný volební výsledek díky několika faktorům. Zaprvé se straně podařilo přetáhnout část voličů nacionalistických voličů Mečiarově straně, která postupně ztrácela silný nacionální apel. Dále SNS prospělo její sjednocení a velmi dobře dokázala zmobilizovat své voliče prostřednictvím jednoduché a populistické předvolební kampaně (Gyárfášová – Krivý 2007: 89-91).

Volby v roce 2010 přinesly na celém Slovensku pokles hlasů tradičních parlamentních stran. Jedinou stranou, která dokázala získat více hlasů, než v předchozích volbách byl Směr, ale například SNS ztratila téměř polovinu svých voličů. Strana získala zhruba 5% hlasů a v opozici pokračovala v antimadžarské a antiromské rétorice, která ji provází prakticky po celou dobu její existence (Pink – Vojtaj 2010: 77-79; 87). Před SNS se otevřela výzva k zabránění ztráty voličských hlasů, kterou měla SNS možnost si ověřit v předčasných volbách v roce 2012. Tyto volby dopadly pro stranu špatně, jelikož nepřekročila volební klauzuli a momentálně je neparlamentní stranou. Po těchto volbách také rezignoval dlouholetý předseda Ján Slota, jenž se stal čestným předsedou. Novým vůdcem SNS, který by měl stranu opět posunout do slovenského parlamentu, byl zvolen Andrej Danko³⁴.

³⁴ Předsednictvo SNS, dostupné na: <http://www.sns.sk/predstavitelia/predsednictvo-sns/>, 4.4.2013.

VOLBY	1990	1992	1994	1998	2002	2006	2010	2012
ZISK SNS v %	13,9	7,9	5,4	9,1	3,3	11,7	5,1	4,6

Zdroj: Statistický úřad Slovenské republiky, volební statistiky³⁵.

8.2.1. Programatika SNS

Programatika Slovenské národní strany se v současné době opírá zejména o volební memorandum z roku 2012, které nese název *Věrnost Slovensku*. Současný čestný předseda strany Ján Slota v něm prohlašuje, že SNS je připravená být vždy bez kompromisů na strážích slovenských zájmů³⁶. Při své analýze programatiky strany budu tedy vycházet zejména z tohoto programu a doplním jej také ze sekundárních zdrojů, které převážně sledují programy minulé.

Volební memorandum SNS si všímá řady hrozeb a přináší řešení prakticky ve všech otázkách od hospodářství, přes vzdělání až po sociální politiku. Nicméně dvě témata strana zmiňuje jako důležitější a uvádí je hned v počátku programu. Zaprvé se jedná o otázku Evropské unie a jejího dalšího působení. SNS neodmítá členství Slovenska v EU, nicméně požaduje zastavení dalšího posilování integrace směrem k vytvoření „evropského superstrátu“. Stejně tak strana požaduje odmítnutí eura, zastavení pomoci ekonomicky slabým státům a vyloučení těchto problémových zemí. SNS se dále prezentuje jako jediná strana, která dokáže učinit přítrž předávání suverenity a ekonomických zájmů Slovenska na úroveň evropského parlamentu a udělat ze Slovenska skutečně rovnocenný stát Evropské unie³⁷. Je potřeba dodat, že SNS se před vstupem nestavila proti členství Slovenska v Evropské unii, ale požadovala v tomto společenství důstojnou roli a ochranu slovenské suverenity. Samotnou evropskou integraci vnímá strana jako nezbytnou, ovšem při stanovení určitých mantinelů (Lešková 2006: 40).

Druhým zásadním tématem je vztah Slovenska a Maďarska, respektive maďarské snahy na obnovení Velkého Maďarska, což by představovalo narušení suverenity a celistvosti Slovenské republiky. SNS uvádí, že udělá vše pro to, aby

³⁵ Dostupné na: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4490>, 14.3.2013.

³⁶ Volební memorandum SNS 2012, dostupné na: <http://www.sns.sk/wp-content/uploads/2010/03/Volebn%C3%A9-memorandum-2012.pdf>, 20.3.2013.

³⁷ Tamtéž.

nedopustila neustálou hrozbu svého jižního souseda, který se prý již neřídí zásadami demokracie a je hrozbou pro všechny své sousedy³⁸. Je potřeba říci, že antimadžarský nacionalismus a xenofobie byly ve straně přítomny prakticky po celou dobu od nástupu bývalého předsedy Sloty v roce 1994 a staly se jedním z hlavních rysů profilace strany (Hloušek – Kopeček 2010: 223). Asi nejjasnějším příkladem antimadžarského nacionalismu byl Slotův výrok z roku 1999, ve kterém otevřeně urážel Maďary, kritizoval také USA a nakonec vyzval k tankovému útoku na Budapešť (Smetanková 2011: 10-12). Zde si autoři Kupka, Laryš a Smolík všimají toho, že pro SNS bylo vždy důležité vymezení se vůči nějakému nepříteli. V prvních porevolučních letech se strana snažila najít tohoto nepřítele v Čechách a její program byl do značné míry ovlivněn požadavkem slovenské samostatnosti. Nicméně tento programový bod byl přítomný i u jiných politických subjektů a po založení Slovenské republiky už bylo zcela zřejmé, že je potřeba najít nové „zlo“. Tím se stalo právě Maďarsko a také romské etnikum, které ovšem SNS vždy nazývala cikány (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 47-48).

Vedle těchto témat obsahuje program SNS také další, z nichž nejpropracovaněji působí část s názvem *Řešení cikánské otázky a problémů s osadami*. Jak uvádí ve svém článku Alena Kluknavská, v jiných částech programu strana nabízí spíše shrnutí obecných problémů a co je třeba učinit, ovšem nenavrhuje žádné konkrétní řešení. Jinak je tomu ovšem v té části memoranda, kde strana představuje několik alternativních řešení cikánské otázky (Kluknavská 2012: 10). SNS plánuje změnit sociální systém státu, který je prý v současné době nastaven pouze na zneužívání sociální dávek. Mimoto strana navrhuje zřízení internátních škol pro děti nepřizpůsobivých občanů, zavedení kontejnerového bydlení nebo vystěhování bez náhrady pokud cikánská rodina jednou zničí přidělený byt³⁹. Xenofobie ve vztahu k romskému obyvatelstvu byla ve Slovenské národní straně přítomny vždy, což dokazuje návrh bývalého čestného předsedy strany Morice na zřízení speciálních rezervací (Hloušek – Kopeček 2010: 223). Mimoto strana odmítá také multikulturalismus, který považuje za jeden z důvodů přílivu etnicky nepřizpůsobivých

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

skupin. Proto je potřeba proti multikulturalismu nasadit tvrdý postoj, který povede k obraně křesťanských hodnot⁴⁰.

Velkou část programu strany zaujímá hospodářství, které strana považuje za prostor, v němž musí hrát hlavní roli silný národní stát. Pouze takový dokáže ubránit národní zájmy a odolat všem krizím, které v současné době panují v Evropě. SNS dále požaduje zvýšit daně monopolům, které Slovákům diktují ceny, odstranit diskriminaci slovenských podnikatelů či dále finančně podporovat slovenské podniky. V ekonomické části programu také nalezneme zmínku o tom, že je potřeba finančně pomáhat mladým rodinám, ovšem s tou podmínkou, že se změní znění ústavy a bude jasně definováno, že manželství představuje pouze svazek mezi mužem a ženou⁴¹. Ostatně také tendence vůči homosexuálům jsou v rámci SNS běžné, v minulosti byli velmi často označováni za nenormální (Hloušek – Kopeček 2010: 223), jindy pak až za nemocné, deviantní jedince (Kluknavská 2012: 6). Dále je potřeba zmínit že SNS požaduje akceschopnější armádu a vycvičenou domobranu, zpřísnění současné legislativy zejména v rámci trestního zákoníku, trvat na navrácení kulturních předmětů, které byly nelegálně odvezeny do Maďarska nebo zřídit úřad pro Slováky žijící v zahraničí. V neposlední řadě chce podporovat slovenské zemědělce, s čímž souvisí také zpřísnění pravidel pro převáděné zemědělské půdy do cizích rukou⁴².

Obecně tedy můžeme tvrdit, že volební memorandum SNS z roku 2012 splňuje kritéria, která prezentoval ve své práci Mudde, zejména pak v oblasti nacionalismu, který se projevuje vůči Evropské unii či Maďarsku. V programu je přítomna také xenofobie zejména vůči romskému obyvatelstvu, ale také proti homosexuálům. Celým programem poté prostupují odkazy na silný národní stát a tradiční křesťanské hodnoty. V neposlední řadě je potřeba dodat, že ačkoliv je SNS řazena mezi krajně pravicové subjekty, její ekonomická politika může být označena jako středová, což straně ve slovenském stranickém systému vždy dávalo značný koaliční potenciál (Hloušek – Kopeček 2010: 223).

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Tamtéž.

8.3. Další krajně pravicové subjekty

8.3.1. Slovenská pospolitost' – Národní strana (SP-NS)

Vývoj SP-NS jako politické strany nutně souvisí s aktivitami Slovenské pospolitosti (SP), která byla až do roku 2005 občanským sdružením, které působilo na slovenské ultrapravicové scéně. SP byla založena v roce 1995 okolo vůdce Mariána Kotleby, jenž se spolu s dalšími členy a příznivci účastnil protestních akcí proti vstupu Slovenska do Evropské unie nebo proti bombardování Jugoslávie. V prvních letech se dle Milo většina členů SP rekrutovala ze slovenských skinheadů (Milo 2005: 201). Od roku 2002 ale dochází ke stále větší snaze přetvářet se do podoby politické strany, což vyústilo v registraci pod názvem Slovenská pospolitost' – Národní strana. Strana navázala spolupráci s občanským sdružením Nové slobodné Slovensko (NSS), obnovila vydávání stranického časopisu a ještě více se prezentovala jako subjekt, který navazuje na období Slovenského státu a vystupuje proti zásadám liberální demokracie (Mikušovič 2007: 7). SP-NS také v roce 2005 představila základní kámen své programatiky, tzv. Ľudový program, který mimo jiné obsahoval prvky xenofobie, sionismu, antikomunismu či antiliberalismu. Nicméně právě kvůli tomuto programu SP-NS nemohla kandidovat v parlamentních volbách v roce 2006 a musela své členy navrhnout na přední místa kandidátek Slovenské lidové strany (SLS). Tyto volby však byly pro stranu velkým zklamáním a po zisku pouhých 0,16 % hlasů se SP-NS dostala do velké krize, ze které se již strana nedokázala vzpamatovat (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 54-56). K dnešnímu dni již existuje strana pouze jako občanské sdružení, které má internetový blog a vydává online časopis *Prúty*⁴³.

8.3.2. Slovenská národní jednota (SNJ)

Slovenská národní strana je dalším subjektem, který můžeme označit za krajně pravicový, ovšem také za stranu s marginálním vlivem. SNJ byla založena v roce 1991 odštěpením ultranacionalistického jádra ze SNS. Předsedou strany se stal Stanislav Pánis, který proklamoval, že strana navazuje na prvorepublikovou stranu A. Hlinky. SNJ se také otevřeně hlásí k podpoře Slovenského státu (Milo 2005: 200). Programově stojí

⁴³ Blog SP, dostupné na: <http://pospolitost.wordpress.com/>, 4.4.2013.

strana na národně-křesťanském realismu, který má vést až k ustavení Slovenska monarchií. SNJ dále používá antisemitskou rétoriku, kritizuje přistěhovalectví, evropskou integraci či globalizaci. Zajímavý je také požadavek na omezení vlastnických práv cizinců na území Slovenska nebo požadavek korporátního modelu státu (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 58-59). SNJ se zúčastnila parlamentních voleb v roce 1998, kdy ovšem získala jen 0,13% hlasů. Obdobně dopadly také volby v roce 2002, které straně přinesly 0,15% (Milo 2005: 200). Do zatím posledních parlamentních voleb, kterých se strana zúčastnila v roce 2006, vstupovala SNJ v rámci volební koalice Slovenská národní koalice – Slovenská vzájemnosť. Nicméně ani tento pokus o zvýšení volebních zisků straně nevyšel a výsledek 0,16% hlasů byl opět zklamáním. Poté se již strana účastnila pouze komunálních voleb (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 58-59).

8.3.3. Pravá slovenská národní strana (PSNS)

Pravá slovenská národní strana vznikla v roce 2001, kdy tehdejší předsedkyně SNS Anna Malíková vyloučila ze strany několik radikálnějších členů včetně bývalého předsedy Jána Sloty. Ten založil právě PSNS, která měla stejně jako SNS odkazovat na SNS z roku 1871 (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 44). Program strany byl takřka totožný jako v případě SNS, ovšem bylo zřejmé, že postava Jána Sloty působí radikálněji než Malíková v čele SNS. To je zřejmé i na příkladě některých Slotových výroků z té doby, když například zcela vyloučil jakoukoliv existenci romského národa. Dle Sloty „*existujú prý pouze cikáni, kteří kradou, loupí a drancují*“. Dalším příkladem byl výrok, ve kterém Slota říkal, že „*cikáni neplodí děti kvůli lásce, ale proto, aby na nich mohli vydělávat peníze*“ (Milo 2005: 199). I díky těmto výrokům byla Malíková v čele SNS brána jako lepší alternativa ke spolupráci, než Sloty a jeho PSNS. Do voleb v roce 2002 šly tedy dva krajně pravicové subjekty, které se kromě personálního obsazení příliš nelišily. To dokládá i samotný výsledek voleb, jelikož SNS dostala 3,3% a PSNS 3,7% hlasů. Přitom ještě před volbami existovala reálná šance na volební koalici těchto dvou subjektů, ovšem jednání obou předsedů skončilo absolutním fiaskem. Po volbách bylo zřejmé, že pro další opětovné parlamentní zastoupení bude do příštích voleb nutné sloučení. To se nakonec skutečně stalo v roce 2003, když se oba subjekty spojily pod SNS a do čela strany se vrátil Sloty. Nicméně ani zástupci Malíkové neztratili ve straně svůj vliv a zaujali posty ve vedení strany (Konečný – Zetocha 2005: 250-257).

9. Polská republika

9.1. Krajní pravice v Polsku

Polská krajně pravicová scéna v současné době nemá jasného relevantního aktéra, nicméně nelze říci, že by témata, jež využívaly krajně pravicové subjekty z polské politiky, zcela vymizely. Tím spíše, že krajně pravicové prvky jsou zakotveny hluboko v polské minulosti. Jedním z nich je například silný antisemitismus, který ovšem najdeme již v komunistickém období. Právě po druhé světové válce byly prováděny státem kontrolované čistky Židů z nejdůležitějších stranických či jiných státních funkcí. Dle Hlouška a Kopečka můžeme v Polsku v roce 1968 hovořit dokonce o „*masivní komunistickým státem organizované antisemitské kampani, které vedla k emigraci většiny židovské komunity*“ (Hloušek – Kopeček 2010: 224). V současné době je polský antisemitismus spojen nejčastěji se socio-ekonomickou štěpící linií, dle které jsou Židé označováni za lichváře či kapitalisty (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 71). Právě socio-ekonomická štěpící linie měla a stále ještě má pro krajní pravici daleko větší význam než je tomu například v Maďarsku (Antoszewski – Herbut – Sroka 2003: 141). Autoři Pankowski a Kornak hovoří o tom, že problém polského rasismu, zejména ve vztahu k židovskému obyvatelstvu, je dlouhodobě neřešenou záležitostí, který se navíc zejména mezi mládeží rozvíjí alarmujícím tempem (Pankowski – Kornak 2005: 146-147). Dalším krajně pravicovým rysem, jež má zakotvení v polské minulosti je nacionalismus, který se projevuje zejména vůči německému a ruskému obyvatelstvu (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 65-66).

Dalším specifikem polské krajní pravice je radikální katolicismus, který v případě krajně pravicových stran dosahuje ještě krajnějších podob než je tomu u jiných polských politických stran, které mají ve své programatice katolické prvky. O konkrétních bodech radikálního katolicismu se zmíním podrobněji v analýze programu LPR, nicméně obecně lze říci, že radikální katolicismus je legitimizován snahou nedovolit změnu či dokonce úpadek tradičních katolických hodnot, které jsou spojovány s polskou minulostí (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 73-74). V neposlední řadě je třeba poukázat na velkou snahu polské krajní pravice zabránit evropské integraci, jež je logicky jedním z jejich moderních rysů. V tomto případě se u krajně pravicových

subjektů pojí prvky nacionalismu s antiglobalizačními postoji (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 64-65).

9.2. Liga polských rodin (LPR)

Liga polských rodin vznikla v roce 2001 sloučením několika menších radikálně katolických formací. Třebaže byla oficiálně založená jako politická strana, způsob jejího vzniku jen pár měsíců před parlamentními volbami a velká vnitřní fragmentace spolu s reálným fungováním připomínaly spíše volební koalici (Hloušek - Kopeček 2010: 226). LPR v předvolební kampani vsadila na odmítání Evropské unie a třebaže volební průzkumy byly k prosazení strany na parlamentní úrovni velmi skeptické, získala 7,9%. Tento výsledek byl velkým překvapením i vzhledem k velmi malé členské základně LPR (Kubát 2005: 105). Nicméně ihned po volbách začaly uvnitř strany spory mezi radikálním a umírněným jádrem, které souvisejí se způsobem vzniku strany. Radikální jádro se vyznačovalo zejména směsí ortodoxního katolicismu, odporu vůči EU, xenofobií a antisemitismem. Oproti tomu umírněné křídlo LPR chtělo více než katolické hodnoty hájit zájmy národní. Tyto vnitřní spory provázely stranu prakticky celou dobu jejího parlamentního období, ačkoliv stále více se prosazoval umírněnější proud (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 78-79). K dokončení analýzy prvního období LPR, které můžeme ohraničit jejím vznikem a rokem 2006, kdy strana vstoupila do vlády, je potřeba se zmínit také o vlivu Radia Maryja. Toto rádio, které prakticky od devadesátých let podporovalo vybrané politické subjekty, představovala pro LPR několik milionů věrných posluchačů, kteří z velké části byli také voliči strany. V čele Radia Maryja stál ortodoxní kněz Tadeusz Rydzyk, jež se stal neformálním patronem LPR a zprostředkovával jí mediální propagandu. Nutno dodat, že tato rozhlasová stanice je pokládána za fundamentalistickou a xenofobní (Pankowski – Kornak 2005: 148-149).

Druhé období LPR předznamenal rok 2005, kdy strana ve svých druhých parlamentních volbách dokázala obhájit postavení z roku 2001 a získala 8% hlasů. Musíme ovšem dodat, že předvolební průzkumy dávaly straně mnohem větší šance na volební zisk v rozmezí 10-15% (Kubát 2005: 105-106). Po volbách LPR nejprve podporovala menšinovou vládu Práva a Spravedlnosti, nicméně po problémech se schvalováním státního rozpočtu vstoupila v roce 2006 přímo do vládní koalice právě

s Prámem a Spravedlnost a Sebeobranou, která bývá také označována jako antisystémová strana. Právě přítomnost dvou extrémních stran uvnitř vládní koalice měl vliv na reálnou podobu vlády, která byla označována až za přehnaně populistickou (Kubát 2007: 23-24). Ještě v roce 2005 se do čela LPR dostal Roman Giertych, který byl zastánce radikálnější profilace strany. Je třeba dodat, že Giertych zastával ve vládě post ministra školství a z této funkce se snažil do polského vzdělávacího systému zanést řadu xenofobních prvků (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 80-81). Druhé období končí rokem 2007, kdy předseda vlády Kaczyński, jež nedokázal dále mírnit rozpory uvnitř koalice spojené s řadou skandálů, odvolal všechny ministry LPR i Sebeobranu, což mělo za následek předčasné volby, které ovšem ani jedna z menších koaličních stran nechtěla (Kubát 2007: 23-24).

Do voleb v roce 2007 vstupovala strana s velmi radikální kampaní, která se vedle kritiky současných polských poměrů zaměřovala také na odpor k evropské integraci a obzvláště přísně se stavěla k tématice interrupcí, kterou chtěla strana ústavně zakázat (Matušková 2007: 113). Liga polských rodin také před volbami zvažovala volební koalici se Sebeobranou, která se nakonec neuskutečnila, nicméně straně pouhé uvažování o této koalici značně uškodilo. Navíc se začal ukazovat odklon Radia Maryja a s ním související odliv některých jejích posluchačů. To všechno spolu s vysokou volební účastí a kontroverzní postavou předsedy Giertycha mělo za následek naprostý propad strany v předčasných volbách (Hloušek – Kopeček 2010: 226-227). LPR získala pouze 1,3% hlasů a předseda Giertych na svou funkci rezignoval. V současné době je předsedou strany Bałazak Witold⁴⁴. Třebaže některé volební průzkumy dávaly straně ještě v roce 2009 okolo 5% voličských preferencí, LPR se již nedokázala z této volební porážky vzpamatovat. Navíc po volbách v roce 2007 se naplno projevila vnitrostranická krize, která měla za následek rozklad kádrového a organizačního zázemí (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 80). Navíc některé programové prvky Ligy včlenilo, i když poněkud mírněji, do své programatiky Právo a Spravedlnost, které se takto chce více vymezit proti liberálnější Občanské platformě⁴⁵. O tom, že LPR

⁴⁴ Orgány LPR, dostupné na: <http://www.lpr.pl/pl/wladze/>, 20.3.2013.

⁴⁵ Média odsoudila násilí ve Varšavě. Kaczyński, odstříhni se od krajní pravice, vzkazují. Dostupné na: <http://zpravy.ihned.cz/c1-53648420-media-odsoudila-nasili-ve-varsave-kaczynski-odstrijni-se-od-krajni-pravice-vzkazuji>, 20. 3. 2013.

se skutečně stala marginalizovaným politickým subjektem, hovoří i fakt, že se strana nezúčastnila zatím posledních parlamentních voleb v roce 2011 nebo že straně přestaly fungovat oficiální internetové stránky, které LPR obnovila až na počátku roku 2013. V současné době je Liga polských rodin tedy marginální politickou stranou, nicméně její stopa v polském stranickém systému na počátku jedenadvacátého století je nezanedbatelná.

VOLBY	2001	2005	2007	2011
ZISK LPR v %	7,9	8	1,3	– ⁴⁶

Zdroj: Státní volební komise, volby do Sejmu⁴⁷.

9.2.1. Programatika LPR

Liga polských rodin se neúčastnila poslední parlamentních voleb v roce 2011, a proto také nemá uveřejněný aktuální politický program. K analýze její programatiky využiji tedy její starší volební program z roku 2001 s názvem *Polsku – Nezávislost; Polákům – práce, chléb, bydlení*⁴⁸, ze kterého strana v mnohých bodech vycházela i při budování svých dalších programů, které se postupně více zaměřovaly na jiná než nacionalistická a fundamentalistická témata, která v prvních letech působení strany převažovala. Tímto krokem, například pomocí akcentace ekonomických otázek, strana sledovala možnost oprostít se od příliš úzkého voličského jádra směrem k širšímu voličstvu, ačkoliv to představovalo možnost ztráty stabilní voličské základny (Kubát 2005: 106). V neposlední řadě mi k analýze programatiky LPR poslouží velké množství sekundární literatury.

Program LPR se skládá z několika částí, první z nich je tematicky zaměřená na polský stát, další si všímá spíše ekonomických otázek, Evropské unie a hospodářství. Třetí část s názvem *Chléb*, se věnuje zejména potravinářskému průmyslu, jeho vztahu k Evropské unii, soběstačnosti Polska nebo polskému venkovu a zemědělství. Čtvrtou částí programu je část věnující se bytové problematice, sociálně slabým či izolovaným jedincům a mladým manželským párům. V neposlední řadě program obsahuje část

⁴⁶ Strana se voleb nezúčastnila.

⁴⁷ Stránky polské Státní volební komise, dostupné na: <http://pkw.gov.pl/wybory-sejm-senat/>, 19.3.2013.

⁴⁸ Volební program LPR 2001 – Polsko – nezávislost Polákům – práce, chléb, bydlení, dostupné na: http://www.prawicapolska.pl/wybory_programy_lpn.shtml, 20.3.2013.

shrnující základní politické výzvy Polska⁴⁹. Při své analýze budu vycházet právě z těchto částí programu a dále je budu doplňovat ze sekundárních zdrojů, které se věnují programatice LPR.

Liga polských rodin se od svého počátku stavěla proti vstupu Polska do Evropské unie a v dalších letech požadovala jeho vystoupení či se pomocí svých členů v evropském parlamentu snažilo o rozrušování integračních tendencí. To nicméně někteří politologové označují jako počátek mírnění rétoriky proti EU. Evropskou unii chápe Liga polských rodin na jedné straně jako utlačovatele polské suverenity, ale na druhé straně se s ní strana neztotožňovala ani kvůli jejich příliš liberálním postojům k homosexuálům či církvi. Stejně negativně se strana staví také k přijetí eura či evropské ústavy (Palovský 2006: 51-54). LPR dlouhodobě staví na tradičních křesťanských hodnotách, které někteří autoři označují až za anachronické (Antoszewski – Herbut – Sroka 2003: 128). Logicky se tedy staví ostře proti interrupci, eutanazii, homosexuálním vztahům či klonování lidí. Křesťanství je však dle LPR potřeba zanést až do hlavní legislativních dokumentů, konkrétně do preambule polské ústavy, která by se měla odvolávat k Bohu a římsko-katolickým kořenům⁵⁰. Strana by navíc chtěla změnit i právní řád, který by se měl více blížit přirozeně-právním křesťanským hodnotám (Hloušek – Kopeček 2010: 227). Ve vztahu k polské státní suverenitě je také často ze strany LPR kladen důraz na hrozbu německého vlivu, který je nejvíce spatřován v hospodářské rovině. Proto by se Polsko mělo velmi obezřetně stavět k jakémukoliv zahraničnímu kapitálu, zejména však k německému⁵¹.

Dalším rysem programu LPR je xenofobie, která se objevuje nejen vůči již zmíněným homosexuálům, zde například strana nabádala proti vyučování problematiky homosexuality na školách, ale také vůči Židům, proti nimž strana vedla striktní antisemitskou rétoriku. V neposlední řadě se strana otevřeně hlásí k odmítnutí právní ochrany jakýkoliv alternativních stylů života (Antoszewski – Herbut – Sroka 2003: 128). Obecně se LPR profiluje jako strana, která se chce stavět za jedince znevýhodněné tržním hospodářstvím, a to zejména za tradiční polské rodiny. Těm

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

mimo jiné slibuje zvláštní daňové úlevy, sociální dávky, delší pobyt na mateřské či zvýhodnění důchodového zabezpečení (Palovský 2006: 51). V ekonomické rovině obsahuje program LPR řadu protekcionistických prvků. Polsko by mělo chránit domácí produkci pomocí státních dotací, celních bariér či přísného omezení zahraničních investic. To všechno má vést k navýšení státní suverenity Polska v hospodářství a také přispět k rostoucí ekonomické síle země (Antoszewski – Herbut – Sroka 2003: 128). Strana konkrétně požadovala ohraničit vliv zahraničního kapitálu v médiích, bankách a strategických podnicích, přičemž jako nezbytný označila cíl vytvoření několika velkých, ryze národních koncernů v těchto oblastech (Hloušek – Kopeček 2010: 227). Přímo v programu je také požadavek privatizace strategicky důležitých odvětví, jako je energetika, zbrojní průmysl, dopravní infrastruktura či telekomunikace. Ty by se dle programu LPR měly navrátit mezi polské občany⁵².

Také program LPR, který je dle strany vystavěn na myšlenkách národní solidarity⁵³, obsahuje řadu populistických kroků, které nabízejí rychlá a jednoduchá řešení velmi komplikovaných a dlouhodobě ne zcela vyřešených témat. V případě Polska se jedná o snižování daňového zatížení, snížení nezaměstnanosti a odstranění administrativy a byrokracie. K tomu všemu strana ve svém programu slibuje také celou škálu sociálních služeb, které v případě školství či zdravotnictví mají být bezplatné (Palovský 2006: 51). Obecně můžeme říci, že program LPR je velmi silně nacionálně zaměřen, nikoliv však ve smyslu etnického nacionalismu, ale v nacionalismu ekonomickém či hodnotovém, který má chránit Polsko v rovině hospodářské suverenity a také v nepřipuštění vlivu liberálních myšlenek, zejména ze strany Evropské unie. Tyto postoje jsou také shrnuty v závěru programu, kdy LPR využívá názvu jednotlivých částí programu z roku 2001 a uvádí, že pokud si lidé neuvědomí škodlivost liberálních myšlenek, dojde k tomu, že do Polska bude dovážena evropská nezaměstnanost, Poláci budou jíst chléb někoho jiného a budou žít na ulici⁵⁴. Ve volbách v roce 2007 se LPR snažila zaujmout opět důrazem na tradiční hodnoty, nicméně více akcentovala i jiná politická témata. Jedním z hlavních bylo vyjádření

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

negativního postoje k americkým raketovým základnám na polském území (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 80).

9.3. Další krajně pravicové subjekty

9.3.1. Konfederace nezávislého Polska (KPN)

Konfederace nezávislého Polska bývá některými autory řazena mezi krajně pravicové subjekty polského stranického systému první poloviny devadesátých let. To je zapříčiněno zejména silným státním nacionalismem, který KPN zastávala. Tento nacionalismus byl vyjadřován zejména ve vztahu k Rusku a jeho imperialismu, pomocí něhož mělo neustále ohrožovat polskou nezávislost. Nutno dodat, že jiné prvky krajní pravice se u KPN neobjevují zdaleka v takové míře (Hloušek – Kopeček 2010: 225). KPN byla založena ilegálně již v roce 1979 kolem charismatického Leszka Moczulského a za svůj hlavní program si vytyčila polskou nezávislost, důraz na státnost, radikální antikomunismus a antosovětiismus (Kubát 2000: 117-118). Po prvních volebních úspěších v letech 1991 a 1993, kdy se strana dostala do parlamentu, přišlo období vnitřních sporů, rozkolu na dvě formace a nakonec postupný zánik tohoto subjektu (Hloušek – Kopeček 2010: 225).

9.3.2. Polská národní strana (PPN)

Polská národní strana je v současné době jedna z nejviditelnější a neaktivnějších krajně pravicových stran v Polsku, ačkoliv její volební výsledky jsou velmi nízké a PPN nezískává ani 1% voličských hlasů. Nicméně zejména její program splňuje kritéria krajní pravice. PPN zastává principy patriotismu, nacionalismu a klade důraz na velmi ortodoxní pojetí křesťanské víry. Mimoto odmítá evropskou integraci, požaduje zavedení trestu smrti a velmi často projevu antisemitské tendence. Ty jsou patrné například i ve stranické literatuře, internetových stránkách či v podpoře různých kulturních akcí. PPN je zvláštní politickou formací také v míře využívání moderních technologií a sociálních sítí, pomocí nichž mobilizuje své sympatizanty. Strana, jejímž předsedou je Leszek Bubel, disponuje také vlastní mládežnickou organizací s názvem Národní fronta války mladých (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 83-85).

9.3.3. Národní obrození Polska (NOP)

Historie Národního obrození Polska sahá až do počátku 80. let, kdy strana vznikla jako opozičně laděné diskusní fórum. Celá devadesátá léta se NOP prezentovala spíše na kulturně-společenské rovině a jako politická strana se nechala zaregistrovat až v roce 2002. Nikdy však nedosáhla volebních výsledků zaručující mandáty (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 85-86). V rámci programatiky NOP nalezneme důraz na tradiční křesťanské hodnoty, nacionalismus, odpor k Evropské unii ale také vůči liberální demokracii obecně. Strana si přeje nastolení nového systému, který bude postaven na korporativismu, katolicismu a decentralizaci, přičemž změna režimu má být nastolena národní revolucí (Pankowski – Kornak 2005: 150). Kromě národní revoluce je u NOP zajímavý také silný antisemitismus, který nabývá až podoby revizionismu. Při tomto alternativním výkladu historie se můžeme setkat až se zpochybňováním holocaustu (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 86). Antisemitismus lze vyzorovat také v prohlášení předsedy strany Adama Gmurczyka, který hovořil o tom, že *„je dobré, že Evropa stojí na křesťanských kořenech, jelikož křesťanství bylo vždy antisemitské.“* Jiné výroky hovoří o antisemitismu jako o *„ctnosti, která se musí pěstovat s velkou opatrností“* (Pankowski – Kornak 2005: 150). V současné době je strana aktivní zejména při pořádání nejrůznějších demonstrací, publikaci stranického tisku či na transnacionální úrovni, kde se podílí na zakládání platforem pro komunikaci krajně pravicových stran (Pankowski – Kornak 2005: 151; Kupka – Laryš – Smolík 2009: 87-88).

10. Maďarská republika

10.1. Krajní pravice v Maďarsku

Maďarská krajní pravice zahrnuje řadu subjektů, které spolu na poměry středovýchodní Evropy často spolupracují. Hlavní aktivita a pozornost se však v postkomunistické době soustředila zejména na dva politické subjekty. V průběhu druhé poloviny 90. let to byla Strana maďarské spravedlnosti a života, v současné době je za hlavního krajně pravicového aktéra považováno Hnutí za lepší Maďarsko (Bélaiová 2011: 109).

Mezi hlavní aspekty, jež dodnes ovlivňují podobu krajní pravice v Maďarsku, musíme zahrnout štěpící linii radikalismu v rámci pravice. Ta od samého počátku 90. let rozdělovala dominantní křesťansko-národní tábor na umírněné a naopak radikálně nacionalistické subjekty. Právě tato štěpící linie vnesla do stranického systému antiromské či antisemitistické prvky, které můžeme spatřovat dodnes (Benda 2003: 100-101). Právě romská menšina, která je zároveň nejpočetnější menšinou na maďarském území, je značným trnem v oku krajně pravicových subjektů, zejména pro jejich údajné zvýhodňování v rámci sociálního systému (Bernáth – Miklósi – Mudde 2005: 75). Nicméně romská problematika není zdaleka jediným rysem krajní pravice v Maďarsku. Nelze opomenout zejména odmítání Trianonské smlouvy, se kterou souvisí problematika maďarských menšin, žijících mimo hranice státu. S problematikou Trianonu se pak pojí i myšlenky na obnovení moci a území Velkého Maďarska (Bélaiová 2011: 108-109). Právě tyto rysy maďarské krajní pravice jsou politickými stranami nejčastěji reflektovány prostřednictvím rasistické či xenofobní rétoriky. Ta je spojená se silným populismem, který je v Maďarsku přítomný prakticky u všech politických stran (Bernáth – Miklósi – Mudde 2005: 74).

Pokud bychom měli shrnout zásadní prvky krajní pravice, jedná se v případě Maďarska o neustálou akcentaci radikálního nacionalismu spojeného s nedostatečným vyrovnáním se s jeho minulostí. Naopak méně je zde kladen důraz na důsledky socio-ekonomické štěpící linie, která v prostředí Maďarska nehrála tak důležitou roli. V neposlední řadě je potřeba zmínit také oblibu meziválečného, autoritativního režimu

Miklóse Horthyho, který byl zejména stranou MIÉP často obhajován (Hloušek – Kopeček 2010: 220).

10.2. Hnutí za lepší Maďarsko (Jobbik)

Hnutí za lepší Maďarsko je politickou stranou, která vznikla v roce 2003 transformováním se z hnutí se stejným názvem. Kořeny strany spadají do univerzitního prostředí konce devadesátých let, přičemž zakládající členové strany se povětšinou etablovali právě z konzervativně smýšlejících studentů a profesorů. Prvním předsedou Jobbiku byl zvolen Dávid Kovács⁵⁵. V souvislosti s jejím vznikem můžeme interpretovat také moderní podobu strany. Jak uvádí ve svém článku Paul Hockenos, strana pečlivě buduje moderní PR, komunikuje prostřednictvím sociálních sítí a svůj web překládá do čtyř jazyků. Tím vším útočí zejména na mladé voliče, kteří navíc v současném Maďarsku mnohdy stojí v opozici vůči globalismu či kapitalismu, což jsou ideje, vůči kterým se Jobbik často vymezuje (Hockenos 2010). V prvních letech po svém založení se navíc Jobbik stavěl do role strany, která má dokončit doposud neukončený přechod země k demokratickému režimu. Strana upozorňovala zejména na staré politické či obchodní vazby, které ve značné míře i ve dvacátém prvním století ovlivňovaly podobu veřejného života⁵⁶.

Jobbik sám sebe označuje za konzervativní, radikálně vlasteneckou stranu zastávající křesťanské hodnoty. Všechny tyto aspekty, spolu s důrazem na ochranu všeho maďarského, se projevují zejména v programatice strany, o které se zmíním v textu dále. Obecně ovšem můžeme říci, že strana využívá populistických hesel, spojených s antiromskou a antisemitskou tematikou. Stranu od roku 2006 vede předseda Gábor Vona, který ji přivedl také do parlamentních voleb v témže roce. V těchto volbách strana kandidovala spolu s další krajně pravicovou stranou MIÉP. Společná kandidátka s názvem Třetí cesta získala pouze 2,2 % hlasů a tedy ani žádný mandát (Bélaiová 2011: 87-88). Mnohem větší popularitu zaznamenal Jobbik v roce 2007, kdy byly zřízeny Maďarské gardy. Tímto krokem strana získala vlastní paramilitantní složky, které byly zjevně inspirovány meziválečným fašismem. Je

⁵⁵ Summary about Jobbik, dostupné na: http://www.jobbik.com/short_summary_about_jobbik, 11.4.2013.

⁵⁶ Tamtéž.

potřeba dodat, že založení těchto gard se nesešlo s jednoznačným přijetím ani v rámci strany a mělo za následek odstup několika zakládajících členů Jobbiku (Hloušek – Kopeček 2010: 221). Nicméně větší mediální pozornost, spolu s narůstající ekonomickou krizí, jež je často podhoubím extremistických tendencí, zapříčinila také zvětšující se voličský zájem o tento subjekt. V roce 2008, kdy Jobbik oficiálně ukončil spolupráci se stranou MIÉP, se jeho voličské preference pohybovaly okolo 7%. Samotné Maďarské gardy, které Vona označoval za záruku skutečné změny současného režimu, byly ještě v roce 2008 oficiálně zakázány⁵⁷. Nicméně po volbách do evropského parlamentu v roce 2009 jeden ze členů strany dorazil na první zasedání europoslanců právě v uniformě Maďarských gard, čímž způsobil mezinárodní pozdvižení (Bélaiová 2011: 89).

Jobbik také dokázal využít špatných společenských nálad po volbách v roce 2006, kdy se naplno projevila nespokojenost obyvatel s vládou maďarských socialistů a liberálů, kteří otevřeně přiznali, že lhali o skutečném stavu maďarské ekonomiky. Právě diskreditace tehdejší vlády, spolu se skutečnou hospodářskou krizí, která zemi přivedla až na samý okraj státního bankrotu, znamenala pro Jobbik zisk důležitých voličských hlasů v dalších volbách (Hloušek – Kopeček 2010: 221). Jasným a zároveň překvapivým impulsem vzestupu strany se staly volby do evropského parlamentu v roce 2009, kdy dokázal získat zhruba 15% hlasů. O rok později v parlamentních volbách pak strana jen potvrdila svou pozici, když získala téměř 17 % hlasů (Bélaiová 2011: 88).

Strana vzbuzuje neustálou mediální pozornost, což také souvisí s jejím postavením na pravém okraji stranického spektra. V posledních měsících vzbudil zájem například návrh na vytvoření evidence všech židovských poslanců a členů vlády. Tento krok byl velkou částí veřejnosti odmítnut pro antisemitský podtext a někteří vládní poslanci dokonce tento návrh označili za rasistický, s tím, že by mohl být zneužit pro seznamy lidí určených ke genocidě. Nicméně právě častá mediální a politická vystoupení, která vyvolávají silnou vlnu emocí, jsou klasickou image Jobbiku⁵⁸.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Proti krajní pravici protestovaly tisíce Maďarů. Poslanci chtějí Jobbik izolovat, dostupné na: <http://zpravy.ihned.cz/c1-58893170-madarsko-krajni-pravice-jobbik-izolace>, 11.4.2013.

VOLBY	2006	2010
ZISK JOBBIKU v %	2,2 ⁵⁹	16,7%

Zdroj: (Bélaiová 2011: 88; 90).

10.2.1. Programatika Jobbik

Programatika Hnutí za lepší Maďarsko v současné době vychází z programu s názvem *Radikální změna* s podtitulem *národní sebeurčení a sociální spravedlnost*, který v sobě obsahuje čtrnáct hlavních sektorů programu strany⁶⁰. Pro svou analýzu budu vycházet právě z tohoto nejaktuálnějšího volebního programu a stejně jako u ostatních kapitol týkajících se programatik jednotlivých stran využiji také sekundární zdroje s touto tematikou.

Jobbik svým programem do značné míry navazuje na témata strany MIÉP, se kterou byl také dříve ve volební koalici. Přesto jsou evidentní snahy o ukázání Jobbiku v poněkud modernějším a realističtější světlem. To dokazuje například fakt, že strana požadovala pouze územní autonomii pro maďarské menšiny žijící v sousedních státech, namísto přímé anexe, kterou prosazoval MIÉP (Hloušek – Kopeček 2010: 221). Nicméně v řadách voličů strany existuje určitá skupina, která se otevřeně hlásí k nacionálnímu socialismu a program Jobbiku považují stále ještě za příliš měkký (Ablonczy 2010). Strana uvnitř programu sebe samu definuje jako radikálně vlasteneckou křesťanskou stranu, čemuž odpovídá i fakt, že chce bránit pouze maďarské zájmy a hodnoty. Jiný z cílů strany hovoří o dokončení změny režimu, který prý stále ještě neprošel plnou demokratickou transformací, a následné vytvoření spravedlivější společnosti. Jobbik si přitom uvědomuje, že každý člověk má určité nedokonalosti, nicméně věří, že při skutečné politické vůli, je dosažení lepší společnosti možné (Bélaiová 2011: 86-87).

V programu strany se objevují prakticky všechny prvky krajně pravicových stran, o kterých mluví Mudde a které jsem zmínil v teoretické části práce. Nicméně hlavní programový prostor zaujímá nacionalismus a xenofobie. Nejčastějším terčem

⁵⁹ Strana kandidovala ve volební alianci se stranou MIÉP.

⁶⁰ Programatika strany Jobbik, dostupné na: <http://www.jobbik.hu/programunk>, 20.3.2013.

xenofobní politiky bývá romská menšina⁶¹, která je zároveň nejpočetnější menšinou na maďarském území. Právě s touto menšinou se dle programu strany pojí nevzdělanost, nezaměstnanost a s tím spojená romská kriminalita. V programu Jobbiku se pak dokonce objevují požadavky na posílení pravomocí policie či vytvoření specializovaných policejních venkovských oddílů a četnictva, které by měly potlačovat romskou kriminalitu. Romové jsou v rámci volebního programu strany označovány za etnikum, které se nesnaží asimilovat do plnohodnotného společenského života, který je pro Maďarsko tradiční a v některých specifických lokalitách působí značné problémy, které při jejich neřešení hrozí přerůst až v občanskou válku⁶². Řešením romské problematiky je dle strany systematická výchova dětí, vštěpování společenských norem a vytváření pracovních míst a radikální změna sociálního systému (Bélaiová 2011: 87). Zajímavý je také postoj strany k zemědělské půdě, která je ze strany Jobbiku chápána za nositelku národní suverenity, kterou je potřeba bránit před cizím kapitálem a Evropskou unií⁶³.

Další z programových témat se zabývá právě postojem strany k Evropské unii. Ta je brána jako uzurpátor maďarské suverenity a jsou jí přiřítána mnohá negativa. Jobbik dokonce ještě v roce 2010 zdůrazňoval, že současná podoba maďarského členství, je pro tento subjekt nepřijatelná a pokud se směřování EU nezmění, mělo by Maďarsko tuto komunitu opustit (Bélaiová 2011: 91). Hnutí za lepší Maďarsko se dlouhodobě staví proti zavedení eura, posilování evropské integrace a zdůrazňuje nevýhodnost současných hospodářských podmínek integrace. Evropská unie je v programu brána jako organizace, která využívá řadu svých institucí k prosazování antidemokratických principů, zejména v ekonomické sféře. Strana například kritizuje systém dotací, který je zaměřen na velké nadnárodní korporace, vliv evropské unie na maďarskou zemědělskou politiku nebo snahy o potlačení národních tradic Maďarů⁶⁴.

⁶¹ Nicméně nemůže přehlédnout ani xenofobní rétoriku vůči židovskému obyvatelstvu. Jobbik hovoří až o invazi izraelských developerů do Maďarska, kterému je třeba zabránit (Ablonczy 2010).

⁶² Program strany Jobbik – Radical Change 2010 – Gypsy Issues, dostupné na: <http://www.jobbik.com/sites/default/files/Jobbik-RADICALCHANGE2010.pdf>, 20.3.2013.

⁶³ Program strany Jobbik – Radical Change 2010 – Agriculture and Rural Renewal, dostupné na: <http://www.jobbik.com/sites/default/files/Jobbik-RADICALCHANGE2010.pdf>, 20.3.2013.

⁶⁴ Program strany Jobbik – Radical Change 2010 – The European Union, dostupné na: <http://www.jobbik.com/sites/default/files/Jobbik-RADICALCHANGE2010.pdf>, 20.3.2013.

Také v programatice Hnutí za lepší Maďarsko nalezneme prvky šovinistického sociálního zabezpečení, které se má týkat zejména pracujícího maďarského obyvatelstva. Strana slibuje zlepšení bytové situace v zemi, podporu žen na mateřské dovolené či zlepšení v oblasti sociální podpory. Ta má sloužit všem Maďarům uznávajícím křesťanské sociální principy státu⁶⁵. Specifickým rysem programu strany je také požadavek zavedení organizovaného četnictva, které by mělo spadat pod ministerstvo vnitra a být alternativou k tradiční policii. Jobbik uvádí, že si je vědom negativních konotací, které četnictvo pojí s fašistickou ideologií, nicméně strana toto považuje za zcela nepřípustné spojení. Četnictvo by mělo pomáhat zejména v problémových regionech, kde nestačí zásah policejních složek⁶⁶.

V neposlední řadě je třeba dodat, že Jobbik neustále akcentuje ve svém programu možnost zrušení Trianonské smlouvy a obnovení Velkého Maďarska pro všechny Maďary. Právě v těchto souvislostech bývá někdy interpretováno hlavní volební heslo Jobbiku pro volby do evropského parlamentu v roce 2009: „*Maďarsko Maďarům*“ (Bélaiová 2011: 88). V posledním volebním programu z roku 2010 pak strana jasně deklaruje, že se hranice Maďarska neslučují s hranicemi maďarského národa, který byl „*roztrhán uložením Trianonského mírového diktátu*“⁶⁷. Jobbik se dále zavazuje bránit maďarské menšiny na území cizích států a postupně se snažit získat pro tyto lidi maďarské občanství. K tomu by mělo přispět také zřízení ministerstva národních záležitostí, které by mělo spravovat záležitosti všech Maďarů bez ohledu na jejich státní příslušnost⁶⁸.

⁶⁵ Sociální politika Jobbiku, dostupné na: <http://www.jobbik.hu/programunk/szocialpolitika>, 20.3.2013.

⁶⁶ Program strany Jobbik – Radical Change 2010 – Crime policy and Policing issues, dostupné na: <http://www.jobbik.com/sites/default/files/Jobbik-RADICALCHANGE2010.pdf>, 20.3.2013.

⁶⁷ Program strany Jobbik – Radical Change 2010 – Hungarians beyond the border, dostupné na: <http://www.jobbik.com/sites/default/files/Jobbik-RADICALCHANGE2010.pdf>, 20.3.2013.

⁶⁸ Tamtéž.

10.3. Další krajně pravicové subjekty

10.3.1. Strana maďarské pravdy a života (MIÉP)

MIÉP byla založena v roce 1993 kolem jeho dlouholetého předsedy Istvána Csurky a několika dalších bývalých členů Maďarského demokratického fóra (MDF), kteří z MDF odešli nebo byli vyhozeni pro své radikální názory. Hlavním důvodem, proč členové MDF tento subjekt opustili a přidali se k MIÉP, byla neochota potvrdit maďarsko-ukrajinské hranice. Tím MIÉP jasně potvrdila, že nesouhlasí se současnými hranicemi Maďarska a domnívá se, že by bylo možné revidovat Trianonskou smlouvu (Körösényi 1999: 38). MIÉP poprvé kandidovala již v roce 1994, ovšem její zisk byl pouhých 1,4% hlasů a nepřekročila tak 5% hranici. Strana nicméně začala budovat další místní organizace a zdokonalovat svou programatiku. Ta byla postavena na směrech nacionalismu, xenofobie, antisemitismu a proti evropské integraci. MIÉP ve svých prohlášeních často zmiňoval heslo „Maďarsko Maďarům“ a právě tato programatika a nacionální hesla přinesly straně úspěch při volbách v roce 1998. MIÉP získal 5,5 % a dostal se do maďarského parlamentu, kde se stal součástí opozice (Bernáth – Miklósi – Mudde 2005: 76-77). Strana se v této době ostře stavěla proti EU, kterou nazvala například „*socialistickým preludem*“ (Stankov 2006: 91), dále se profilovala jako strana odmítající liberalismus i komunismus a nejčastějším terčem xenofobní rétoriky se pro MIÉP stali Romové (Hloušek – Kopeček 2010: 221). Nejen kvůli těmto názorům zůstala strana v rámci parlamentu zcela izolovaná. Do voleb v roce 2002 vstupovala strana s nadějí, že i přes vnitrostranické spory⁶⁹ dokáže zopakovat výsledek z roku 1998. Přestože MIÉP získal takřka stejně voličských hlasů, vzhledem k větší volební účasti získal jen 4,4% hlasů a skončil opět mimo parlament (Ligeti – Nyeste 2006: 103). Zajímavostí bylo, že všichni straničtí kandidáti museli před volbami podepsat prohlášení, ve kterém slibovali, že nejsou alkoholici, narkomani ani homosexuálové (Bernáth – Miklósi – Mudde 2005: 76). Do dalších voleb v roce 2006 vstupoval MIÉP ve volební koalici s nově se tvořící stranou Jobbik, ovšem ani toto spojení krajně pravicových subjektů nepřineslo úspěch a koalice získala pouze 2,2 % hlasů. S nástupem strany Jobbik také souvisí postupný úpadek a rozpad MIÉP, když většina

⁶⁹ Tyto spory byly zapříčiněny například snahou strany FIDESZ přetáhnout některé členy MIÉPu (Bernáth – Miklósi – Mudde 2005: 77).

členů strany přešla právě do Jobbiku, který také převzal značnou část programatiky (Hloušek – Kopeček 2010: 221).

10.3.2. Maďarská národní fronta (MNF)

Maďarská národní fronta byla v roce 2003 vytvořena vyloučenými členy strany MIÉP, kteří požadovaly její vnitřní reformy. Nakonec došlo k založení MNF, jež se otevřeně hlásila například k podpoře maďarského nacistického odboje (Bernáth – Miklósi – Mudde 2005: 77-78). Ačkoliv se strana neúčastní voleb, jedná se o stále aktivní stranu, která provozuje a pravidelně aktualizuje vlastní internetové stránky, na nichž poskytuje také internetovou televizi⁷⁰.

10.3.3. Strana maďarských zájmů (MEP)

Strana maďarských zájmů byla krajně pravicová strana, jež se zúčastnila parlamentních voleb v roce 1994, respektive 2002, ovšem nikdy nezískala více než několik stovek hlasů. Její hlavní představitelkou byla zakladatelka Izabella B. Kiraly, která v letech 1990 – 1994 působila v rámci Maďarského demokratického fóra (MDF), jež zvítězilo v prvních svobodných maďarských volbách (Bernáth – Miklósi – Mudde 2005: 78; Hloušek 2005: 486). Kiraly byla ovšem z MDF vyloučena, což jí přimělo k založení MEP, jež se prezentovala nacionální, antiromskou a antisemitskou rétorikou. Ve své době byla MEP ještě více radikální než strana MIÉP, o čemž svědčí zejména výroky Kiraly na adresu předsedy MIÉP Csurky, jehož označovala za příliš „měkkého“ při řešení některých otázek. V současné době již strana není aktivní (Bélaiová 2011: 92).

⁷⁰ Maďarská národní fronta, dostupné na: <http://nemzetifront.ning.com/>, 20.3.2013.

11. Komparace programatik krajně pravicových stran⁷¹

Následující kapitola bude komparací jednotlivých programatik krajně pravicových stran, ve které se zaměřím zejména na programové body, které ve své práci zmiňuje Cas Mudde. U každého programu budu hledat prvky nacionalismu, xenofobie, programu šovinistického sociálního zabezpečení a víry v zákon a pořádek.

11.1. Dělnická strana sociální spravedlnosti

Nacionalismus

Nacionální témata se pojí zejména s ochranou státní suverenity České republiky. Strana požaduje vystoupení z NATO a při změně evropské integrace směrem k hlubší spolupráci, také vystoupení země z Evropské unie. Program DSSS dále zmiňuje ochranu českých zemědělců či výrobců. V neposlední řadě je nacionalismus patrný ve snaze omezit příliv přistěhovalců, zejména z východních států. V tomto bodě ovšem můžeme rovněž hovořit o xenofobii, jež spatřuji v selekci imigrantů na západní – „prospěšné“ a východní „beroucí Čechům práci“.

Xenofobie

Xenofobní rétorika je vedena zejména vůči homosexuálům, které strana označuje za jedince, jejichž vztahy nemohou být postaveny na úroveň manželství. S tím souvisí také označování homosexuálů za deviantní jedince, podřívající tradiční hodnoty české společnosti. Z řady prohlášení čelních představitelů strany je také patrné, že DSSS užívá xenofobii ve vztahu k romským obyvatelům.

Program šovinistického sociálního zabezpečení

DSSS ve svém programu jednoznačně dělí občany na skupinu, která přispívá do systému a tím by jí měla být zaručena bezplatná zdravotnická péče, vzdělání či jiné sociální služby. Na druhé straně zde paralelně definuje skupiny druhou, parazitující na

⁷¹ Na jednotlivé programy a doplňující části ze sekundární literatury bylo odkazováno již v částech o programatice jednotlivých stran, a proto tato kapitola bude bez odkazů na zdroje, jelikož je shrnutím výše uvedených údajů a vlastní analýzou autora.

systemu. Proti ní je podle strany naopak třeba tvrdě postupovat a změnit jejich dosavadní chování.

Víra v zákon a pořádek

V rámci této tematiky se program strany zmiňuje nejvíce o zavedení trestu smrti, zvýšení práv policie a justice, s čímž souvisí také zvýšení trestů při zločinech proti kulturnímu a národnímu dědictví.

11.2. Slovenská národní strana

Nacionalismus

Nacionální prvky v programu SNS se soustřeďují zejména na dvě roviny. První z nich je velmi silný odpor proti všemu Maďarskému, tuto verzi nacionalismu bychom dokonce mohli označit za antimadžarský nacionalismus, který souvisí s neustálou nutností tvořit nové hrozby, které pro slovenský národ představuje jeho jižní soused. Druhou rovinou nacionalismu, které ovšem není zdaleka tak striktní je postoj k EU. SNS nikdy nepožadovala nevstoupení či pozdější vystoupení ze společenství. Místo toho se snaží o získání důstojné role v této integraci a pouze varuje před vytvořením „evropského superstátu“. Vedle těchto témat je potřeba zmínit také podporu slovenských zemědělců, ochranu slovenské půdy či apel na postavení Slovenska jako silného národního státu.

Xenofobie

Xenofobii můžeme spatřit jednak ve vztahu k Maďarům, dle mého názoru je ale daleko více patrné při sledování antiromské rétoriky. Jednotlivý představitelé strany dokonce požadovali vytvoření uzavřených rezervací pro romské obyvatelstvo. Obecně můžeme říci, že SNS chce tvrdě postupovat proti zneužívání sociálních dávek a proti ničení majetku ze strany Romů. V neposlední řadě xenofobii můžeme najít v částech programu, které pojednávají o rodině a homosexuálech. Ty strana označuje za nenormální či nemocné jedince, kteří by neměli mít právo zakládat rodinu. S tím souvisí také návrh o zavedení manželství jako svazku pouze mezi mužem a ženou do slovenské ústavy.

Program šovinistického sociálního zabezpečení

Zde bych chtěl zmínit především požadavek pomoci mladým slovenským rodinám. Tato pomoc však může být uzákoněna teprve tehdy, pokud se změní ústavní nastavení manželství, tak jak o něm píše výše. Dále v programu SNS můžeme nalézt ekonomické upřednostňování slovenských obyvatel, zemědělců či podnikatelů před cizinci.

Víra v zákon a pořádek

Vedle zpřísnění současné legislativy SNS požaduje také větší pravomoci pro policejní složky a zejména akceschopnější armádu. Jako zajímavý se v tomto kontextu jeví také snaha o vytvoření trénované a akceschopné domobrany.

11.3. Liga polských rodin

Nacionalismus

Právě nacionalismus v pojetí LPR je do určité míry specifický. Strana totiž neuplatňuje nacionalismus etnický, ale spíše nacionalismu, který bychom mohli označit za hodnotový či hospodářský. Právě s tím je spojen odpor vůči EU, ze které strana požaduje vystoupit, ale také obavy z ekonomické moci Německa na polském území. To přímo koresponduje s požadavkem znárodnění některých strategických podniků do rukou polských občanů. V programu LPR dále nalezneme i jiná protekcionistická témata jako omezení zahraničních investic či vytvoření celních bariér.

Xenofobie

Pokud bychom měli shrnout projevy xenofobie v programu strany, můžeme říci, že LPR zaujímá xenofobní postoj ke všemu, co nestojí na tradičních, křesťanských základech. V tomto smyslu tedy můžeme jmenovat homosexuály, Židy, jednotlivce či skupiny zastávající ve společenském životě liberální hodnoty. Proto se strana celkem logicky staví negativně například proti eutanazii, klonování lidí či proti interrupci.

Program šovinistického sociálního zabezpečení

Strana se v programu staví za tradiční polské rodiny, které znevýhodnila ekonomická transformace země. Zde je třeba podotknout, že se má jednat pouze o polské rodiny, a to ještě pouze ty, které se dle strany dají označit za tradiční. Těm LPR slibuje bezplatné školství a zdravotnictví, zvláštní daňové úlevy, sociální dávky, delší pobyt na mateřské dovolené či zvýhodnění důchodového zabezpečení.

Víra v zákon a pořádek

Programové body spojené s tímto tématem jsou akcentované poněkud skromněji. Za zmínku stojí snad jen požadavek na zavedení trestu smrti či zpřísnění a zjednodušení trestního zákoníku.

11.4. Hnutí za lepší Maďarsko

Nacionalismus

Nacionální rétorika je v programu strany soustředěna zejména směrem k ochraně práv všech Maďarů. Jobbik nicméně prosazuje nacionalismus, který není vázaný na maďarský stát, ale týká se i všech Maďarů žijících v okolních státech. S tím je spojena neustálá snaha o revizi maďarských hranic zpátky do podoby Velkého Maďarska. V souvislosti s Evropskou unií pak strana zdůrazňuje nevýhodnost současného postavení Maďarska v tomto uskupení a odmítá další posilování integrace. V neposlední řadě je třeba zmínit ochranu maďarské půdy před cizím kapitálem.

Xenofobie

Jobbik využívá xenofobních prvků ve své programatice nejvíce ve vztahu k romskému obyvatelstvu. Romové jsou stranou označováni za zdroj nezaměstnanosti, nevzdělanosti a kriminality, kterou strana dokonce požaduje potlačit pomocí speciálních venkovských oddílů policie a četnictva, které by měly kontrolovat nejproblematičtější oblasti a udržovat v nich pořádek. Vedle Romů je poté xenofobní rétorika využívána vůči homosexuálům.

Program šovinistického sociální zabezpečení

Strana se ve svém programu staví na podporu tradičních maďarských rodin, které uznávají křesťanské sociální principy státu. Těmto rodinám mimo jiné slibuje zlepšení bytové situace, zlepšení postavení žen na mateřské či zvýhodnění v oblasti sociální podpory. Opět se zde setkáváme také s proklamováním bezplatných veřejných služeb, jako je školství či zdravotnictví.

Víra v zákon a pořádek

Zde je nejvíce patrný důraz na vytvoření speciálních policejních či četnických složek, které by měly potlačovat rostoucí kriminalitu. S tím se pojí také značné posílení pravomocí policie a justice.

12. Společné programové prvky

Pokud se podíváme na jednotlivá shrnutí programatik zjišťujeme, že všechny analyzované strany splňují požadavek ideologických prvků v rámci svých programů. Nejprve se tedy pokusím komparovat jednotlivá programová témata napříč stranami.

Nacionalismus v jednotlivých programatikách můžeme rozdělit na nacionalismus etnický, který se vyhraňuje proti určitým národnostním menšinám na svém území. Do této kategorie bezesporu patří příklad slovenské a maďarské krajní pravice. Pokud v rámci státu chybí jasně definovaná národnostní menšina, nacionalismus se více projevuje v bránění určitých národních hodnot a také směrem proti Evropské unii. To je patrné v případě Ligy polských rodin, která jednak požadovala vystoupení země z EU a také neustále připomínala důležitost ochrany tradičních polských hodnot založených na křesťanství. DSSS sice požaduje vystoupení z EU pouze v případě dalšího prohlubování integrace, ovšem v programu DS bylo okamžité vystoupení z této organizace přítomné. Oproti tomu strany, které v rámci nacionalismu řeší „důležitější“ témata, povětšinou pouze varují před další integrací nebo požadují změnu dosavadní státní politiky vůči EU.

Xenofobní témata spojují všechny krajně pravicové strany. Ve většině případů se strany zaměřují na romské obyvatele, kteří jsou „trnem v oku“ české, slovenské i maďarské krajní pravici. Specifickým příkladem je LPR, která si více všímá jednotlivců, kteří se odlišují od ideálu tradiční, křesťanské společnosti. Nejvíce se pak jedná o homosexuály a Židy. Nicméně tento fakt může být způsoben také nižším počtem romského obyvatelstva v Polsku oproti jiným státům visegrádské skupiny. V případě DSSS, SNS či Jobbiku je pak xenofobie vůči homosexuálům hned druhým nejvíce zmiňovaným tématem. Obdobně negativně se strany vymezují vůči feministickým organizacím a feministkám samotným, třebaže četnost zmiňování antifeministických postojů je například proti xenofobii vůči homosexuálům nižší. Přesto v programech všech analyzovaných stran najdeme odkaz na tradiční pojetí rodiny, s čímž se pojí také tradiční postavení žen. Ty jsou brány jako součást rodiny, jejichž hlavním úkolem je vychovávat děti a být oporou svého manžela. Z tohoto úhlu pohledu jsou feministická hnutí pokládána za jev, který podkopává tradiční pojetí mateřství a rodiny a strany je často označují za zhoubný a nepřírozený pokus o nastolení rovnosti obou pohlaví. Zajímavým fenoménem jsou ženská krajně pravicová uskupení, která se chovají zcela odlišně od ženských krajně pravicových subjektů zakládaných v západní Evropě. Zatímco v západní Evropě například nejznámější organizace *Women for Aryan Unity* sdružuje ženy velmi emancipované a otevřeně se hlásí k feminismu, české organizace, mezi nimiž můžeme jmenovat třeba Svaz žen, mají k feminismu obdobný postoj jako jiné krajně pravicové subjekty v rámci Visegrádské čtyřky. Zmiňovaný Svaz žen se dokonce některými svými názory blíží až k hodnotám konzervativního katolicismu (Kavková 2006). Můžeme tedy říci, že negativní postoj vůči generovým menšinám je typickým a sjednocujícím prvkem krajní pravice středovýchodní Evropy.

Oblast programu šovinistického sociálního zabezpečení můžeme v případě analyzovaných krajně pravicových stran shrnout do několika bodů. Zaprvé všechny strany se zmiňují o podpoře českých, slovenských, polských či maďarských rodin. Z toho je patrné, že sociální politika státu se má nejvíce soustřeďovat právě na „domácí, většinové“ obyvatelstvo. Zadruhé je kladen důraz na to, aby tito obyvatelé nezneužívali sociální zabezpečení, čímž je nejčastěji myšleno právě romské obyvatelstvo. V neposlední řadě má být sociální politika směřována k rodinám, které

strany označují za tradiční. To samozřejmě může být chápána v každé zemi individuálně, nicméně často je kladen důraz na rodiny s odlišným pohlavím partnerů.

Víra v zákon a pořádek se u všech stran projevuje zejména zpřísněním legislativy, nejvíce v oblasti trestního zákoníku, které často vede až k prosazování zavedení trestu smrti. Obdobně krajně pravicové subjekty požadují zvýšení pravomocí policie, v případě Jobbiku či SNS můžeme sledovat dokonce návrhy na vytvoření alternativních pořádkových složek, domobran či četnických oddílů.

13. Závěr

Krajně pravicové strany v prostoru států Visegrádské čtyřky se neustále dynamicky vyvíjejí a v každé jednotlivé zemi nabývají jiných podob, mají odlišné volební úspěchy a reflektují rozdílná témata. Přesto lze tvrdit, že ve všech analyzovaných státech se po pádu komunistických režimů krajně pravicové strany etablovaly i na parlamentní úrovni, třebaže ne všude na této úrovni setrvaly dodnes.

Nejdůležitější výzkumnou otázkou, již měla tato práce zodpovědět, byl předpoklad možnosti uplatnění teorie Case Muddeho v prostoru středovýchodní Evropy. Pokládám za důležité připomenout, že Mudde sestavil svou teorii o definičních bodech krajně pravicových stran na základě zkoumání programatik západoevropských subjektů krajní pravice. V konečném důsledku tento nizozemský politolog tvrdí, že pro všechny tyto strany jsou společnými tématy nacionalismus, xenofobie, program šovinistického sociálního zabezpečení a víra v zákon a pořádek. K zodpovězení této otázky jsem tedy provedl analýzu jednotlivých programatik vybraných krajně pravicových stran v České republice, na Slovensku, v Polsku a Maďarsku. Jak je patrné z kapitoly, v níž shrnuji jednotlivé programy politických stran, všechny výše zmíněné prvky, které Mudde definoval, můžeme stejně tak nalézt i v oblasti stranických systémů Visegrádské čtyřky. Samozřejmě, každá ze stran reflektuje tato témata odlišným způsobem a v jiném rozsahu, nicméně jejich přítomnost je zcela zřejmá. Obecně můžeme tvrdit, že nejvíce jsou v programech zmiňovány prvky nacionalismu a xenofobie, jimž je v programech věnována větší pozornost než programu šovinistického zabezpečení či víry v zákon a

pořádek. To je dle mého názoru způsobeno snahou vymezit se vůči určitému etniku, menšině či jedincům, což stranám přináší větší pozornost a potenciální volební úspěchy než například prosazování trestu smrti či bezplatného vzdělání či zdravotnictví, což jsou navíc často programové body reflektované levicovými subjekty.

Druhá výzkumná otázka se týkala vývoje krajně pravicových stran a jimi prosazovaných témat. V rámci odpovědi na tuto otázku jsem, vedle již zmíněné programové analýzy, provedl také výzkum vývoje jednotlivých stran v postkomunistickém období a poukázal na obecnou podobu krajní pravice v daném státě. V případě České republiky se ukazuje, že po rozpadu SPR-RSČ se již krajní pravice nedokázala sjednotit a znovu získat parlamentní zastoupení. Důvodem roztržičnosti krajní pravice může být i samotné počínání SPR-RSČ v 90. letech, jelikož autoritativní vedení Miroslava Sládka představovalo častý odchod či vyloučení řady členů strany a s tím souviselo také zakládání nových subjektů. V současné době je patrná snaha DSSS pokusit se opět sjednotit krajně pravicovou scénu v ČR, nicméně v rámci parlamentních voleb strana dosud nedokázala získat více jak 1,1 % a lepších výsledků nedosáhla ani u voleb tzv. druhého řádu. Přesto ji dnes můžeme jednoznačně označit za hegemonu české krajní pravice. Při pohledu na nejdůležitější témata, jež DSSS prosazuje, můžeme hovořit o xenofobii vůči Romům a homosexuálům, odpor k dalšímu prohlubování evropské integrace, odpor k přistěhovalcům z východní části světa či zvýhodnění občanů, jež pravidelně přispívají do sociálního systému státu.

Slovenská krajní pravice je dlouhodobě reprezentována SNS, jež hrála důležitou roli ve stranickém systému od pádu komunistického režimu. Prakticky celou dobu se ovšem strana potýkala s vnitrostranickými problémy, což na několik let vedlo až k jejímu faktickému rozpadu na dva subjekty. V současné době je již SNS opět sjednocená, nicméně v roce 2012 ztratila parlamentní zastoupení. Její další role ve slovenské politice je tedy nyní nejasná. Pro potenciální návrat do slovenského parlamentu nicméně hovoří fakt, že strana může nadále sázet na programová témata, jež jí přinesly úspěch v minulých letech. Jedná se zejména o odpor k Romům, obrana státu před „maďarským imperialismem“ či populistické návrhy v ekonomické oblasti. Dále je potřeba zmínit, že SNS nikdy nepožadovala vystoupení z EU, spíše upozorňovala na špatné postavení Slovenska v rámci této integrace. Neopomenutelným

programovým prvkem je také odpor k homosexuálním vztahům. Pro další vývoj strany bude také důležité, jak se vypořádá s odstoupením dlouhodobého charismatického lídra Jána Sloty, který se po prohraných volbách v roce 2012 stáhl poněkud do ústraní a stal se pouze čestným předsedou.

Za úspěch polské krajní pravice lze považovat prakticky jen parlamentní období LPR, které trvalo od roku 2001 do roku 2007. Dle mého názoru není náhodou, že se této krajně pravicové straně dařilo zejména v době, kdy se intenzivně jednalo o vstupu Polska do Evropské unie a LPR zastávala striktně odmítavý postoj. Řada ostatních prvků v programu strany bylo ale obdobných s tématy, jež zastávají polské konzervativní strany. Jedná se například o odpor k interrupcím, homosexuálním vztahům či obecně společensko-liberálním prvkům. LPR naopak kladla důraz na tradiční polskou rodinu, postavenou na křesťanských základech, což je ovšem také hodnota, jíž zastávají polští konzervativci. Nutno dodat, že LPR se od nich snažila odlišit například v ekonomické rovině, kde požadovala více protekcionistických prvků či dokonce zestátnění některých podniků. Dle mého názoru se tedy ukázalo, že po vstupu Polska do EU a jeho následném aktivním působení se LPR nepodařilo jinými programovými body dostatečně oslovit voličstvo, což spolu s konáním předčasných voleb a nepříliš kladně hodnocené účasti v rámci vládní koalice znamenalo propad ve volbách v roce 2007. Od té doby se sice v polském stranickém systému objevilo několik potenciálních nástupců LPR, ale žádný z nich nedokázal ani zdaleka navázat na její volební výsledky.

Maďarská krajní pravice je dnes jednoznačně spojená s působením Jobbiku v maďarském parlamentu. Tento subjekt dokázal zaujmout prázdné místo po straně MIÉP, od níž převzal značnou část programatiky, stejně jako členů a voličů. V případě úspěchu Jobbiku také můžeme poukázat na to, jak je v současné době důležité využívání moderních médií či sociálních sítí. Tímto způsobem získává strana značnou část zejména mladých obyvatel. Dalším faktorem, který podstatně ovlivnil úspěch Jobbiku ve volbách v roce 2010, byly skandály v rámci vládních stran, které například přiznaly uvádění lživých informací o ekonomické situaci země. Maďarsko se nakonec dostalo do velkých hospodářských problémů, což můžeme označit za další faktor, který mohl pomoci Jobbiku k zisku více jak 16% hlasů. Pro důkladnější analýzu vývoje strany bude ovšem potřeba počkat na výsledky dalších voleb, ve kterých se ukáže nakolik se

Jobbik dokázal pevně etablovat v maďarském parlamentu. Obecně můžeme říci, že v rámci své programatiky využívá strana prvky xenofobie k romskému obyvatelstvu, avšak hlavní je zdůrazňování ochrany práv všech Maďarů a neustálá akcentace myšlenky Velkého Maďarska.

Poslední výzkumná otázka se věnovala odlišným či naopak shodným prvkům programů krajně pravicových subjektů. K jejímu zodpovězení jsem využil komparace jednotlivých programatik a došel jsem k následujícím závěrům: všechny strany shodně akcentují nacionalistickou rétoriku, nicméně můžeme rozlišit dva směry jejího zaměření. Jedná se o nacionalismus etnický, který můžeme spatřovat zejména na Slovensku, v Maďarsku a do určité míry také v případě České republiky. V tomto případě se krajně pravicové strany vymezují nejvíce proti některé z národnostních menšin a až v druhé řadě například vůči Evropské unii. Druhým typem nacionalismu je hodnotový, který je nejvíce patrný v případě Polska. Zde hovoříme o bránění určitých tradičních polských, křesťanských hodnot, jejichž oponentem je také Evropská unie. Všechny strany také využívají xenofobní prvky programatiky zejména proti romskému obyvatelstvu. Specifickým případem je opět LPR, která se xenofobii více vyjadřuje vůči homosexuálům či Židům. Obdobně společné prvky nalezneme při zkoumání oblasti programu šovinistického sociálního zabezpečení, v němž všechny strany preferují podporu tradičních rodin z řad majoritního obyvatelstva. Tyto skupiny obyvatel, které nezneužívají sociální systém, mají využívat řady bezplatných statků. V neposlední řadě je potřeba říci, že společným prvkem je rovněž důraz na zpřísnění trestních zákoníků či posílení pravomocí policie. Opět zde nalezneme specifické případy, konkrétně u strany Jobbik a SNS, které požadují vytvoření speciálních složek, které budou alternativou či posílením policejních jednotek.

Pokud bych se měl pokusit o určitou predikci budoucí podoby krajní pravice ve státech Visegrádské čtyřky, přiklonil bych se k názoru Case Muddeho, který tvrdí, že na rozdíl od některých politických komentátorů, kteří spojují současnou hospodářskou krizi v Evropě s možným nástupem krajní pravice, je on přesvědčen, že nástup krajní pravice může přijít daleko spíše až po vyřešení této krize. Jak říká Mudde, v období ekonomických krizí se lidé daleko více zaměřují na socioekonomická témata než na zločinnost a přistěhovalectví. A právě tradiční levicové či pravicové strany dokážou dle

voličů tyto ekonomické problémy zvládat lépe. Problém ovšem může nastat v okamžiku, kdy by se ukázalo, že tyto strany si s vyřešením ekonomické krize dlouhodobě nevědí rady. To by s nástupem nějakého charismatického, krajně pravicového vůdce mohlo představovat impuls k posílení krajně pravicových subjektů. Nicméně také při vyřešení ekonomické krize je potenciál těchto stran větší, jelikož při hospodářské stabilitě se lidé mohou začít více zajímat o jiná témata, jež reflektuje právě krajní pravice. Stejně tak mohou být mobilizováni voliči krajní pravice, kteří byli poškozeni během ekonomické stabilizace země (Mudde 2011a).

Ačkoliv považuji otázky a cíle práce za zodpovězené, je třeba na ně pohlížet s určitou opatrností. Je na místě zmínit, že práce s volebními programy představuje jen jednu z možností, jak zkoumat chování krajně pravicových subjektů. Navíc jak je v politice běžné, ne vždy se strany ve skutečnosti řídí svou programatikou, což dle mého názoru ale není důvodem, proč bychom tento segment stran měli podceňovat či na jeho analyzování dokonce rezignovat. Dále je potřeba zmínit, že problematika stranických systémů a samotných stran je velmi dynamickým jevem a jako takové v ní může docházet k náhlým změnám. Proto je nutné neustále ji zkoumat, popisovat a analyzovat, zvláště když jsou politické strany stále jednou ze základních součástí parlamentních demokracií.

14. Resumé

The theme of far-right parties is still current on political science and needs to constantly examine. Even therefore, the activity of these parties is evident practically across the whole Europe. All the extreme right-wing is very fragmented. So for example, we can speak about right-wing extremists, ultranationalistic populists or racist radicals. This makes in some sort the research of extreme right-wing more complicated, as well as the fact that most theories is based on the empirical research of far-right parties in Western Europe. At first, it will be important to define some terms and clearly recognize differences between extremism and radicalism. Whithin the extreme right-wing, I will also introduce various directions: neo-Nazism, neo-fascism and ultraright populism.

In the theoretic part of this dissertation, I will introduce the concept of Cas Mudde, which I will aply to the Visegrad Group. Mudde claims that programs of all far-right parties share components of nationalism, xenophobia, the welfare chauvinism and faith in law and order. These themes Mudde found in the programs of Western far-right parties. One of the research questions of this dissertation will be whether we can use this concept in the study of far-right parties in Mideastern Europe. Furthermore, this dissertation will analyze the development of far-right organizations in countries of the Visegrad Group. Also it will search which of the themes they persue and what common or distinct elements are there.

In the Czech partial system we can find rather marginal far-right organizations instead of earlier parliamentary SPR-RSC. Now, the strongest party is DSSS which gets about 1% of the vote. In Slovakia is strong SNS in the long term, however it isn't in parliament after the last election. Polish partial system currently doesn't offer any significant far-right party. In the past, LPR had parliamentary representation. The strongest far-right party is currently in Hungary. Here the local Jobbik has parliamentary representation and is electorally the third most successful party.

For each of the countries I will introduce a general form of the extreme right-wing. On the basis of the electoral results, I pick one far-right party for closer analysis. At

which I will focus on its programmatic. Finally, I will also specify several other far-right organizations which are or were significant. The conclusion will be devoted to comparing programs with each other with emphasis on the searching for elements of Mudde's theory.

15. Literatura

Abedi, Amir: 2004. *Anti-Political Establishment Parties. A komparative analysis*. Routledge: London.

Ablonczy, Balázs: 2010. Jobbik volí jen lidé zklamaní demokracií. In. *Presseurop*. 1.4.2010. Dostupné na: <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/223281-jobbik-voli-lide-zklamani-demokracii>, 20.3.2013.

Antoszewski, Andrzej – Herbut, Ryszard – Sroka, Jacek: 2003. Stranický systém Polska. In. Fiala, Petr – Herbut, Ryszard a kol.: *Středoevropské systémy politických stran. Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko*. MPÚ MU: Brno, 105-151.

Bélaiová, Alida: 2011. Maďarská ultrapravice po roce 1989. In. *Rexter*. 01/2011, 79-121. Dostupné na: <http://www.rexter.cz/madarska-ultrapravice-po-roce-1989/2011/05/05/>, 19.3.2013.

Benda, Lukáš: 2003. Stranický systém Maďarska. In. Fiala, Petr – Herbut, Ryszard a kol.: *Středoevropské systémy politických stran. Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko*. MPÚ MU: Brno, 55-104.

Bernáth, Gábor – Miklósi, Gábor – Mudde, Cas: 2005. Hungary. In. Mudde, Cas ed.: *Racist Extremism in Central and Eastern Europe*. Routledge: New York, 74-93.

Betz, Hans-Georg: 2004. *Exclusionary Populism in Western Europe in the 1990s and Beyond. A Threat to Democracy and Civil Rights? Identities, Conflict, and Cohesion*. Programme Paper. Number 9, 1-19.

Beyme, Klaus von: 1985. *Political Parties in Western Democracies*. Gower Press: Aldershot.

Beyme, Klaus von: 1994. *Systemwechsel in Osteuropa*. Suhrkamp: Frankfurt am Main.

Cabada, Ladislav: 2003. Koncepce stranických rodin a jejich problematcká aplikace na středoevropské modely – příklad stranického systému Republiky Slovinsko. In. *Politologický časopis*. 3/2003, 262-268. Danics, Štefan: 2003. *Extremismus*. Triton: Praha.

Cabada, Ladislav – Šanc, David: 2005. *Český stranický systém ve 20. století*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk: Plzeň.

Čakl, Ondřej – Wollmann, Radek: 2005. Czech Republic. In. Mudde, Cas ed.: *Racist Extremism in Central and Eastern Europe*. Routledge: New York, 28-53.

Fiala, Petr – Strmiska, Maxmilián: 2002. Ideově-politické rodiny a politické strany v postkomunistických zemích střední a východní Evropy. In. Fiala, Petr – Holzer, Jan – Strmiska, Maxmilián a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*. MPÚ MU: Brno, 13-27.

Gregor, Anthony James: 2006. *The Search for Neofascism: The Use and Abuse of Social Science*. Cambridge University Press: New York.

Gyárfášová, Ol'ga – Krivý, Vladimír: 2007. Electoral Behavior – Persistent Volatility or Clear Signs of Consolidation? The Case of Slovakia. In. Hloušek, Vít – Chytílek, Roman eds.: *Parliamentary Elections and Party Landscape in the Visegrád Group Countries*. CDK: Brno, 79-106.

Hainsworth, Paul: 2008. *The Extreme Right in Western Europe*. Routledge: London.

Havlík, Vlastimil: 2006. Česká republika. In. Havlík, Vlastimil – Kaniok, Petr eds.: *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy*. MPÚ MU: Brno, 61-82.

Heywood, Andrew: 2008. *Politické ideologie*. 4. vydání. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk: Plzeň.

Hloušek, Vít: 2005. Maďarsko. In. Strmiska, Maxmilián a kol.: *Politické strany moderní Evropy. Analýza stranicko-politických systémů*. Portál: Praha, 480-495.

Hloušek, Vít - Kopeček, Lubomír: 2010. *Politické strany. Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Grada: Praha.

- Hockenos, Paul: 2010. Inside Hungary's anti-Semitic right-wing. In. *Globalpost*. 1/6/2010. Dostupné na: <http://www.globalpost.com/dispatch/europe/100528/hungary-jobbik-far-right-party?page=0,1>, 11.4.2013.
- Charvát, Jan: 2007. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Portál: Praha.
- King, Charles: 2010. *Extreme Politics. Nationalism, Violence, and the End of Eastern Europe*. Oxford University Press: New York.
- Kluknavská, Alena: 2012. Krajne pravicové strany v parlamentných voľbách 2012 na Slovensku. In. *Rexter*. 01/2012, 1-35. Dostupné na: <http://www.rexter.cz/krajne-pravicove-strany-v-parlamentnych-volbach-2012-na-slovensku/2012/05/04/>, 20.3.2013.
- Konečný, Miroslav – Zetocha, Karel: 2005. Slovenská národní strana: druhá šance. In. *Středoevropské politické studie*. Ročník VII. Číslo 2-3, 241-262.
- Kopeček, Lubomír: 2003. Stranický systém Slovenska. In. Fiala, Petr – Herbut, Ryszard a kol.: *Středoevropské systémy politických stran. Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko*. MPÚ MU: Brno, 153-225.
- Kopeček, Lubomír: 2006. *Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku*. CDK: Brno.
- Kopeček, Lubomír: 2007. The Far Right in Europe. A Summary of attempts to define the concept, analyze its identity, and compare the Western European and Central European far right. In. *Středoevropské politické studie*. Ročník IX. Číslo 4, 280-293.
- Körösényi, András: 1999. *Government and Politics in Hungary*. CEU PRESS: Budapest.
- Kubát, Michal: 2000. *Politika v Polsku po roce 1989. Volby, volební systémy a jejich politické konsekvence*. Karolinum: Praha.
- Kubát, Michal: 2003. Problém výzkumu politických stran a stranických systémů v zemích středovýchodní Evropy – několik poznámek. In. *Politologický časopis*. 3/2003, 269-274.

Kubát, Michal: 2005. *Demokracie v Polsku. Politický systém Polské republiky (1989-2005)*. SLON: Praha.

Kubát, Michal: 2007. Předčasné parlamentní volby v Polsku: konec programu čtvrté republiky. In. *Mezinárodní politika*. 12/2007, 23-26.

Kupka, Petr – Laryš, Martin – Smolík, Josef: 2009. *Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy*. MPÚ: Brno.

Kyloušek, Jakub – Smolík, Josef: 2008. Krajní pravice v krajských volbách 2008. In. *Středoevropské politické studie*. Ročník X. Číslo 4, 370-388.

Laqueur, Walter: 1996. *Fascism: Past, Present, Future*. Oxford University Press: New York.

Lešková, Eva: 2006. Slovensko. In. Havlík, Vlastimil – Kaniok, Petr eds.: *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy*. MPÚ MU: Brno, 31-44.

Lewis, Paul G.: 2000. *Political Parties in Post-Communist Eastern Europe*. Routledge: New York. Mair, Peter – Mudde, Cas: 1998. The Party Family and Its Study. In. *Annual Reviews of Political Science*. 1/1998, 211-229.

Ligeti, György – Nyeste, Tamás: 2006. Right-Wing Extremism in Hungary. In. Rieker, Peter – Glaser, Michaela – Schuster, Silke eds.: *Prevention of Right-Wing Extremism, Xenophobia and Racism in European Perspective*. Deutsches Jugendinstitut: Halle, 96-112.

Mareš, Miroslav: 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Barrister & Principal: Brno.

Mareš, Miroslav: 2006. *Transnational Networks of Extreme Right Parties in East Central Europe: Stimuli and Limits of Cross-Border Cooperation*. 9-13 July 2006. 20th IPSA World Congress: Fukuoka. Dostupné na:
<http://ispo.fss.muni.cz/uploads/2download/fukuoka/Mares.pdf>. 8.3.2013.

Mareš, Miroslav: 2009. The Extreme Right in Eastern Europe and Territorial Issues. In. *Středoevropské politické studie*. Ročník XI. Číslo 2-3, 82-106.

Mareš, Miroslav: 2012. *Right-Wing Extremism in the Czech Republic*. Friedrich-Ebert-Stiftung: Berlin. Dostupné na: <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/09347.pdf>, 4.4.2013.

Mareš, Miroslav – Vejvodová, Petra: 2010. Dělnická strana: profil české pravicově extremistické strany. In. *Rexter*. 02/2010, 42-74. Dostupné na: <http://www.rexter.cz/delnicka-strana-profil-ceske-pravicove-extremisticke-strany/2010/11/07/>, 20.3.2013.

Maršák, Jan: 2007. Postavení extrémně pravicových stran ve stranickém systému ČR. In. *Politologická revue*. Ročník XIII. 02/2007, 3-34.

Matušková, Anna: 2007. Prezidentské a parlamentní volby 2005 v Polsku. In. Mrklas, Ladislav et. al.: *Parlamentní volby 2005-6 v zemích Visegrádské čtyřky*. CEVRO: Praha, 113.

Mikušovič, Dušan: 2007. Slovenská pospolitost' včera a dnes. In. *Rexter*. 01/2007, 1-52. Dostupné na: <http://www.rexter.cz/slovenska-pospolitost-vcera-a-dnes/2007/05/01/>, 4.4.2013.

Millward Brown: 2012. *Jeden svět na školách. Zpráva o dotazníkovém šetření na středních školách v porovnání s rokem 2009*. Člověk v tísni: Praha. Dostupné na: http://www.jedensvetnaskolach.cz/test/File/DOTAZNIKOVE_SETRENI_STREDOSKOLACI_JSNS_2012.pdf, 4.4.2013.

Milo, Daniel: 2005. Slovakia. In. Mudde, Cas ed.: *Racist Extremism in Central and Eastern Europe*. Routledge: New York, 195-224.

Milza, Pierre: 2005. *Evropa v černých košilích*. Themis: Praha.

Mudde, Cas: 2000a. *Extreme Right Parties in Eastern Europe*. January 2000. Selected Works of Cas Mudde. Dostupné na: http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1012&context=cas_mudde, 4.4.2013.

Mudde, Cas: 2000b. *The ideology of the extreme right*. Manchester University Press: New York.

Mudde, Cas: 2007. *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge University Press: New York.

Mudde, Cas: 2011a. *Europe's crisis and the radical right*. November 2011. Dostupné na: <http://www.opendemocracy.net/cas-mudde/europes-crisis-and-radical-right>, 18.4.2013.

Mudde, Cas: 2011b. *Radical Right Parties in Europe: What, Who, Why?* January 2011. Selected Works of Cas Mudde. Dostupné na: http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1066&context=cas_mudde, 8.3.2013.

Palovský, Tomáš: 2006. Polsko. In. Havlík, Vlastimil – Kaniok, Petr eds.: *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy*. MPÚ MU: Brno, 45-82.

Pankowski, Rafal – Kornak, Marcin: 2005. Poland. In. Mudde, Cas ed.: *Racist Extremism in Central and Eastern Europe*. Routledge: New York, 145-170.

Passmore, Kevin: 2002. *Fascism: A Very Short Introduction*. Oxford University Press: New York.

Pink, Michal – Vojtaj, Jaromír: 2010. Ústup krajní pravice na Slovensku – postupná marginalizace SNS? In. *Rexter*. 02/2010, 75-90. Dostupné na: <http://www.rexter.cz/ustup-krajni-pravice-na-slovensku-postupna-marginalizace-sns/2010/11/07/>, 4.4.2013.

Smetanková, Dáša: 2011. *Růst maďarsko-slovenských konfliktů na Slovensku v letech 2006-2010*. Oeconomica: Praha.

Kavková, Jana Smiggels: 2006. Ženy v krajní pravici: dobré matky a manželky především. In. *Rexter*. 02/2006. Dostupné na: <http://www.rexter.cz/zeny-v-krajni-pravici-dobre-matky-a-manzelky-predevsim/2006/11/01/>, 23.4.2013.

Smolík, Josef: 2010. Česká krajní pravice ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2009. In. *Rexter*. 01/2010, 73-94. Dostupné na: <http://www.rexter.cz/ceska-krajni-pravice-ve-volbach-do-evropskeho-parlamentu-v-roce-2009/2010/05/03/>, 20.3.2013.

Stankov, Daniel: 2006. Maďarsko. In. Havlík, Vlastimil – Kaniok, Petr eds.: *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy*. MPÚ MU: Brno, 83-96.

Vejvodová, Petra: 2011. Neonacismus. In. Bastl, Martin – Mareš, Miroslav – Smolík, Josef –Vejvodová Petra: *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Grada: Praha, 139-196.

Walach, Václav: 2011. Czech Republic. In. Abbass, Merin et. al.: *Right-wing Extremism in Central Europe. An Overview*. Friedrich-Ebert-Stiftung: Berlin, 1-2. Dostupné na: <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/08840.pdf>, 4.4.2013.

Williams, Chistopher: 1999. Problems of Transition and the Rise of the Radical Right. In. Ramet, Sabrina P.: *The Radical Right in Central and Eastern Europe since 1989*. Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 29-48.

Wintrobe, Ronald: 2006. *Rational Extremism: The Political Economy of Radicalism*. Cambridge University Press: New York.

16. Internetové zdroje

Blog Slovenské pospolitosti, dostupné na: www.pospolitost.wordpress.com

Dělnická mládež, dostupné na www.delnickamladez.cz

Dělnická strana sociální spravedlnosti, dostupné na www.dsss.cz

Ihned.cz, dostupné na www.ihned.cz

Jobbik, dostupné na www.jobbik.hu

Jobbik – anglická verze oficiálních internetových stránek, dostupné na www.jobbik.com

Liga polských rodin, dostupné na: www.lpr.pl

Maďarská národní fronta, dostupné na www.nemzetifront.ning.com

Nejvyšší správní soud, dostupné na www.nssoud.cz Prawica Polska, dostupné na www.prawicapolska.pl

Slovenská národní strana, dostupné na www.sns.sk

Slovenský statistický úřad, dostupné na www.statistics.sk

Státní volební komise – Polsko, dostupné na www.pkwgov.pl

STEM – středisko empirických výzkumů, dostupné na www.stem.cz

Strategie postupu proti nepřizpůsobivému stylu života, dostupné na www.neprizpusobivi.dsss.cz

Volební server Českého statistického úřadu, dostupné na www.volby.cz